

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Л. М. Побоченко
«_____» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Динаміка розвитку світового фондового ринку в сучасних умовах»

Виконавець: Мельник Ксенія Веніамінівна, група
МЕВ-401

(підпис виконавця)

Керівник: д.е.н., професор, професор кафедри
міжнародних економічних відносин
і бізнесу ФМВ НАУ
Корж Марина Володимирівна

(підпис керівника)

Нормоконтролер:
Сидоренко Катерина Вікторівна

(підпис нормоконтролера)

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Побоченко Л.М.
«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Мельник Ксенії Веніаміновни

1. Тема роботи «Динаміка розвитку світового фондового ринку в сучасних умовах» затверджена наказом ректора від «29» березня 2023 р. №423/ст.
2. Термін виконання роботи: з 22 травня 2023 року по 25 червня 2023 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання фондового ринку в Україні, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, наукові досягнення українських та зарубіжних науковців, законодавча база ЄС, США, Польщі, України, Міжнародної організації комісій фондового ринку (IOSCO), статистичні та аналітичні матеріали Світової федерації бірж (WFE) та окремих фондових бірж, матеріали світових рейтингових агенцій, матеріали Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України (НКЦПФР), монографічні та періодичні вітчизняні та зарубіжні видання.
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні засади дослідження формування міжнародного фондового ринку в розвитку світової економічної системи, аналіз сучасного стану міжнародного фондового ринку в контексті розвитку економічної глобалізації, проблеми та перспективи удосконалення ролі міжнародного фондового ринку в умовах глобалізації.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 4 таблиці, 5 рисунків та 2 додатки.

6. Презентація основних результатів кваліфікаційної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 22 слайди.

7. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	08.03.2023	Виконано
2	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	27.03.2023	Виконано
3	Розкрити теоретичні засади дослідження формування міжнародного фондового ринку в розвитку світової економічної системи	01.05.2023 – 10.05.2023	Виконано
4	Проаналізувати сучасний стан міжнародного фондового ринку в контексті розвитку економічної глобалізації	11.05.2023 – 21.05.2023	Виконано
5	Визначити та обґрунтувати проблеми та перспективи удосконалення ролі міжнародного фондового ринку в умовах глобалізації	22.05.2023 – 28.05.2023	Виконано
6	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	29.05.2023 – 04.06.2023	Виконано
7	Оформити кваліфікаційну роботу та пройти перевірку на плагіат	05.06.2023	Виконано
8	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	09.06.2023	Виконано
9	Попередній захист кваліфікаційної роботи	12.06.2023	Виконано
10	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	12.06.2023	Виконано

8. Дата видачі завдання: «27» березня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис керівника)

Корж М. В.
(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника)

Мельник К. В.
(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Динаміка розвитку світового фондового ринку в сучасних умовах»: 91 с., 5 рис., 4 табл., 63 літературних джерела, 2 додатка.

Перелік ключових слів (словосполучень): МІЖНАРОДНИЙ ФОНДОВИЙ РИНОК, РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ, ФОНДОВА БІРЖА, АКЦІЇ, ІНВЕСТОРИ, МІЖНАРОДНИЙ РИНОК.

Об'єкт дослідження: процес розвитку міжнародного фондового ринку.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти розвитку міжнародного фондового ринку.

Мета кваліфікаційної роботи: оцінити поточний стан фондового ринку, визначити проблем його функціонування, а також оцінити можливі перспективи його розвитку.

Методи дослідження: обробка літературних джерел, використані діалектичний та історичний методи дослідження розвитку фондового ринку України.

Отримані результати та їх новизна: полягають у визначенні основних тенденцій та факторів розвитку сучасної структури світового фондового ринку та виявленню її специфічних рис.

Значущість виконаної роботи та висновки: аналіз суспільно-економічних процесів, які відбуваються в Україні, призводить до висновку: наскільки успішно складатиметься у державі фондовий ринок та його інфраструктура, настільки можна сподіватись на розширення ринкови.

Рекомендації щодо використання результатів: необхідно визначити пріоритетні напрямки становлення фондового ринку, виходячи, по-перше, з поглибленого вивчення процесів, які складають ядро ринкових перетворень, у їх динаміці, по-друге, з необхідності першочергового розвитку інфраструктури фондового ринку.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ	
МІЖНАРОДНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ	
ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ	10
1.1. Сутність поняття, структура та особливості міжнародного фондового	
ринку	10
1.2. Основні інструменти фондового ринку.....	17
1.3. Основні інструменти фондового ринку.....	24
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ В	
КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	33
2.1. Сучасні тенденції формування та розвитку міжнародних фондових ринків	33
2.2. Динаміка розвитку міжнародних фондових бірж.....	41
2.3. Аналіз та оцінка фондового ринку України.....	50
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЛІ	
МІЖНАРОДНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ В УМОВАХ	
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	59
3.1. Вплив пандемії COVID-19 на стан та перспективи розвитку міжнародного	
фондового ринку.....	59
3.2. Досвід фондового ринку розвинених країн для фондового ринку України...	63
3.3. Основні шляхи ефективного розвитку фондового ринку України в умовах	
воєнного стану.....	70
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні процеси світової економіки, які прискорювалися протягом останніх десятиліть, спричинили формування практично єдиного всесвітнього ринку капіталів. Насамперед це пов'язано з лібералізацією економік більшості країн у світі, тому що без торгових відносин побудувати сильну економіку країни досить складно.

Ринок цінних паперів є найважливішим елементом ринкових відносин. За рівнем розвитку фондового ринку можна будувати висновки про стан економіки країни. Загалом, одним із основних пріоритетів економічного розвитку країни є ефективне функціонування її фінансового ринку. Фондовий ринок, будучи однією зі складових сучасної ринкової економіки, має змогу мобілізувати інвестиційні ресурси з метою економічного зростання, розвитку науково-технічного прогресу, активізації інноваційної діяльності.

Ринки цінних паперів є однією з центральних частин фінансової системи практично кожної країни і служать інтересам інвесторів, бізнесу та економіки загалом. Фондовий ринок є майданчиком, де оптимізується діяльність інвесторів з купівлі-продажу певних фінансових інструментів, дозволяючи здійснювати угоди швидко та за справедливою ціною.

Без працездатного ринку цінних паперів інвестори можуть витратити величезні ресурси на пошук осіб, компаній та урядів, які пропонують сприятливі інвестиційні можливості. І так само ті, хто зацікавлений у залученні капіталу, були б змушені витратити час та ресурси на його пошук, а чи не на аналіз можливостей його застосування.

Розвиток міжнародного фондового ринку безпосередньо корелює зі зростанням та розвитком світової економіки. Його поява в першу чергу пов'язана з потребами реального сектора економіки, оскільки без додаткових вливань капіталу, у тому числі за рахунок емісії акцій та облігацій, створення

нових та розвиток поточних підприємств було б неможливим. У зв'язку з цим розвиток ринку цінних паперів є важливою умовою розвитку економіки всіх найрозвиненіших країн світу.

Виходячи з перерахованого вище, можна дійти висновку, що в економіці фондовий ринок відіграє велику роль у мобілізації вільних коштів для потреб підприємств та держави, що може бути здійснено саме через первинне громадське розміщення акцій підприємства. Залучення коштів для підприємства одна із необхідних умов подальшого успішного розвитку. Для інвесторів така оцінка ефективності ринків акцій та облігацій створює базу для оптимізації розподілу активів при побудові портфельних стратегій, а для емітентів є основою побудови стратегії емісійної діяльності.

Як і всі інші країни, Україна має всі підстави для впровадження інвестицій у розвиток фондового бізнесу, але, на жаль, не всі компанії мають можливість застосовувати інвестиції на практиці, тому що інвестиційна діяльність характеризується дещо високим рівнем ризику та невизначеності, а також є складність у прогнозуванні кінцевих результатів.

Таким чином, Україна зараз гостро потребує інвестицій, як і будь-яка держава з економікою, що розвивається. Тому питання розвитку фондового ринку сьогодні залишаються дуже актуальними.

Актуальність та особлива важливість питання зумовила підвищений інтерес наукової спільноти, а також окремих дослідників до теоретико-методологічних засад розвитку ринку цінних паперів як на міжнародному рівні, так і щодо національного аспекту. Зокрема, питання становлення, функціонування та регулювання фондового ринку розглянуто у працях таких українських учених, як Збарський В. К., Полоус О. В., Котенко Т. М., Кифяк В. Ф., Леміш К. М., Гогул О. Я. та іноземних вчених як В. Хунцикер, К. Крапф, Р. А. Браймер та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є оцінка поточного стану фондового ринку, визначення проблем його функціонування, а також оцінка можливих перспектив його розвитку.

Для досягнення мети дослідження у роботі поставлені такі конкретні завдання:

- визначити сутність поняття, структуру та особливості міжнародного фондового ринку;
- дослідити основні інструменти фондового ринку;
- вивчити організацію та управління фондового ринку;
- охарактеризувати сучасні тенденції формування та розвитку міжнародних фондових ринків;
- проаналізувати динаміку розвитку міжнародних фондових бірж;
- здійснити аналіз та оцінку фондового ринку України;
- провести дослідження впливу пандемії COVID-19 на стан та перспективи розвитку міжнародного фондового ринку;
- дослідити досвід фондового ринку розвинених країн для фондового ринку України;
- запропонувати основні шляхи ефективного розвитку фондового ринку України в умовах воєнного стану.

Об’єкт дослідження: процес розвитку міжнародного фондового ринку.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти розвитку міжнародного фондового ринку.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, в роботі використані діалектичний метод (для дослідження економічної діяльності у сфері цінних паперів як єдності статичних та динамічних її станів), метод аналізу та синтезу (вивчення природи міжнародного фондового ринку та його складових), системний метод (для дослідження чинників та особливостей розвитку сучасного міжнародного ринку цінних паперів), метод моделювання (для відображення економічної діяльності країни на міжнародному фондовому ринку), порівняльний аналіз (для з’ясування особливостей економічної діяльності зарубіжних країн у сфері цінних

паперів), структурний аналіз (для дослідження змін в розвитку міжнародного фондового бізнесу), статистичний аналіз (для дослідження кількісних показників розвитку міжнародного фондового бізнесу в Україні).

Наукова новизна дослідження полягає у всебічному аналізі розвитку міжнародного фондового бізнесу в різних країнах світу та розробці конкретних пропозицій щодо подальшого розвитку фондового ринку.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці та звіти вітчизняних й іноземних фахівців, присвячені проблемам розвитку фондового ринку, матеріали науково-практичних конференцій, періодичні видання, офіційні сайти міжнародних організацій та державних установ.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційного дослідження висвітлено в наукових публікаціях:

Мельник К. В. Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку: світовий та національний аспект / К. В. Мельник, М. В. Корж // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: Матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 травня 2023 р.). К.: 2023. – С. 207-209.

Мельник К. В. Діяльність фондових бірж на фінансовому ринку України / К. В. Мельник, М. В. Корж // Всеукраїнська науково-практична конференція пам'яті академіка Академії наук вищої освіти України, професора Анатолія Володимировича Касперського «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ, ПРИКЛАДНИХ, ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ТА БЕЗПЕКОВИХ НАУК», 21 червня 2023 р., м. Київ.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 4 таблиці, 5 рисунків, та 2 додатка. Список бібліографічних використаних джерел включає 63 найменування на семи сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність поняття, структура та особливості міжнародного фондового ринку

Глобалізація світової економіки створює передумови для інтеграції національних ринків цінних паперів, а також формування фондових ринків як основного механізму перерозподілу фінансових ресурсів на національному та міжнародному рівнях, що зумовлює відповідне зростання інвестиційно-кредитної активності на ринках цінних паперів. Таким чином, у результаті стрімких трансформацій на фондових ринках вони відіграють роль основного фактора розвитку та розподілу світових фінансів.

Ринок цінних паперів відіграє значну роль у сучасній світовій фінансовій системі, оскільки одночасно є сегментом грошового ринку та ринку капіталів. Крім того, фондовий ринок можна розглядати як один із найефективніших механізмів регулювання потоків фінансових ресурсів за допомогою різноманітних інструментів. Незалежно від цільового орієнтиру будь-якого центрального банку, а саме – процентної ставки чи обсягу грошової маси, головним інструментом його монетарної політики є операції на відкритому ринку (купівля/продаж державних облігацій). Водночас функціонування ринку державних цінних паперів дає орієнтири для визначення рівня безризикової процентної ставки. З даного вигідним також є залучення коштів на фінансових ринках (внутрішніх або зовнішніх) за допомогою державних боргових зобов'язань, як спосіб фінансування дефіциту державного бюджету. Тому вивчення розвитку фондового ринку у світі є тією базою, яка сприяє визначенню тих чи інших напрямів у розвитку

економіки, у зв'язку з чим увага дослідників до тенденцій функціонування та розвитку фондових ринків загалом та фондових ринків саме тих країн, що трансформують свою економіку, зокрема, має важливе значення [35, С. 354-355].

Ринок цінних паперів – це особлива сфера ринкових відносин, де завдяки продажу цінних паперів мобілізуються фінансові ресурси для задоволення інвестиційних потреб суб'єктів господарювання. Ринок цінних паперів ще називають фондовим. Це пов'язано з тим, що цінні папери за своєю економічною сутністю є відображенням певних фондів – матеріальних або грошових [61].

Через виявлення глобальних факторів розвитку фондових ринків виникає нагальна потреба у вивченні природи виникнення та еволюції цих ринків. Їх історія охоплює багато наукових праць, що описують окремі періоди та умови розвитку. Проте бракує наукових праць, які б систематизували послідовність такого розвитку, узагальнили її та стисло охарактеризували окремі періоди їх еволюції. Отже, поетапність еволюції вищевказаних ринків актуалізує дану проблематику та потребує більш ґрунтовного дослідження.

Аналізуючи сформовані наукові підходи до виникнення та розвитку ринків цінних паперів, можна вважати за доцільне виокремити етапи їх еволюції, які представлені нижче в таблиці 1.1.

Перш ніж перейти до аналізу цих етапів еволюції, слід зазначити, що виникнення фондових ринків (як і будь-яких інших ринків) тісно пов'язане з виникненням і розвитком трьох його основних складових: товарів; учасників та їх економічних інтересів, що визначило доцільність цього ринку та сприяло його подальшому розвитку. Релігійні та філософські світогляди відігравали і продовжують відігравати велику роль в еволюції ринків цінних паперів. Саме історично сформовані системи цінностей певної етнічної групи відіграють одну з ключових ролей у розвитку фінансового сектору, в тому числі фондового ринку. Для прикладу можна навести ісламські фінанси, а

також християнську мораль і її ставлення до операцій у фінансовому секторі на противагу фінансовій моралі іудаїзму тощо.

Таблиця 1.1

Основні етапи формування та еволюції фондових ринків

Етапи	Назва періоду	Тривалість
1-й етап	Античний фондовий ринок	до V ст. н.е.
2-й етап	Середньовічний ринок цінних паперів	період з XI по XV ст.
3-й етап	Формування елементів сучасного фондового ринку	починаючи з XVI – кінець XVIII ст.
4-й етап	Глобалізація фондових ринків	перша половина XIX ст. – до 1914 р.
5-й етап	Ера державного контролю та регулювання	1914 – 1970 рр.
6-й етап	Світова революція фондових ринків	1970 р. – початок XXI ст.

Примітка. Складено автором за даними Ананьєв М. Ю. Етапи еволюції фондових ринків / Ананьєв М. Ю. // Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2019. – № 9-10. – С. 44.

Враховуючи вищезазначене коротко охарактеризуємо особливості кожного із етапів еволюції фондових ринків.

Історія фондових ринків – це водночас історія як ринків, так і інститутів, які забезпечували їх функціонування. Значною мірою рушійною силою розвитку світового фондового ринку були не потреби урядів і бізнесу, оскільки їхні фінансові потреби можна було задовольнити іншими способами, а бажання інвесторів мати такий актив, який можна було б легко поділити, був мобільним, гнучким у часі та просторі, а також був прибутковим як через дохід, так і через приріст капіталу. Цінні папери стали таким активом, і фондові ринки процвітали протягом століть, незважаючи на постійні фінансові потрясіння та спроби урядів стримати або навіть знищити такі ринки. Цінні папери набули певних властивостей грошей, що зробило світовий фондовий ринок невід’ємною частиною сучасної світової економіки [2, с. 43].

Сучасний ринок цінних паперів відображає суміш елементів англосаксонської традиції побудови фондового ринку та континентальної Європи, а також є продуктом процесів глобалізації, що охопили світ наприкінці другої половини ХХ століття.

Завдяки проведеному аналізу можна стверджувати, що найбільш ефективно формування інфраструктури фондового ринку [12, с. 96]:

- сприяє інтеграції країни у світову економічну систему;
- дозволяє використовувати міжнародні принципи та стандарти побудови фондового ринку;
- має позитивний вплив на залучення іноземного капіталу;
- впливає на накопичення коштів вітчизняних підприємств і громадян;
- узгоджує майнові інтереси учасників ринку.

Ринок цінних паперів – це частина фінансового ринку, де здійснюється залучення та перерозподіл капіталу за рахунок випуску та обігу цінних паперів [28, с. 147].

Ринок цінних паперів дозволяє формувати справедливе ціноутворення фінансових інструментів. У структурі сучасного ринку виділяють також ринок похідних фінансових інструментів.

Давайте дослідимо походження цього терміна. Вчені розглядають внутрішню сутність двох точок зору: перші стверджують, що «біржовий ринок» походить від французького «fonds» або англійського «funds», а інші — від англійського слова «stock», який починаючи з XVIII ст. в Англії вживається у значенні – «грошовий капітал». Пізніше виникло поняття «stock exchange» (тобто обмін грошового капіталу), яке традиційно перекладається як «фондова біржа» [34, С. 97-98].

Якщо розглядати фінансовий ринок як систему, ринок цінних паперів є підсистемою фінансового ринку, який поділяється на первинний та вторинний фондові ринки, в свою чергу вторинний ринок поділяється на біржовий та позабіржовий ринки цінних паперів. Структуру ринку цінних

паперів можна представити у вигляді схеми взаємопов'язаних між собою елементів (рис. 1.1).

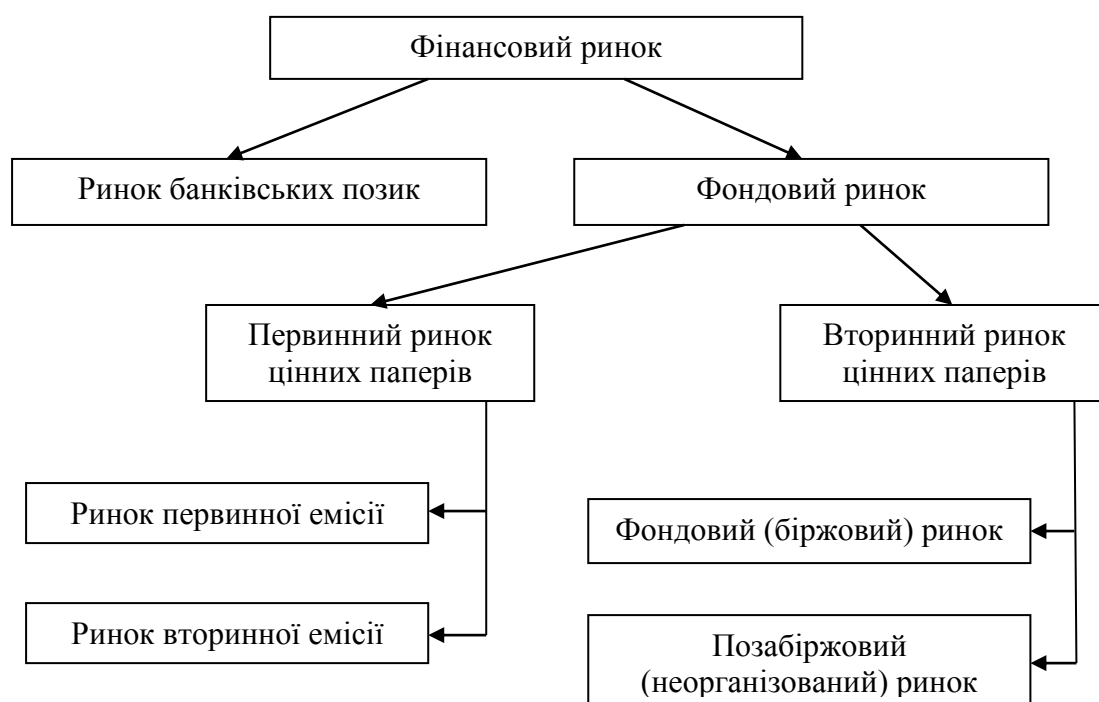

Рис. 1.1. Структура ринку цінних паперів.

Примітка. Побудовано автором за даними Михальчишина Л. Г. Роль та основні функції ринку цінних паперів / Михальчишина Л. Г. // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2020. – № 1. – С. 202.; Куцик П. О. Структура ринку цінних паперів у сучасних економіках / П. О. Куцик, І. В. Гончарук // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2021. – Вип. 12. – С. 120.

Відповідно до структури ринку цінних паперів, представленої на рис. 1.1 можна сказати, що ринок цінних паперів є частиною фінансового ринку і забезпечує можливість швидкого переміщення фінансових ресурсів у різні сектори економіки, що сприяє активізації інвестицій.

Особливостями ринку цінних паперів є:

– досить часто фондовий ринок виступає ринком ризикових капіталів, на якому відбувається залежність від багатьох чинників коливання курсів цінних паперів, а саме збільшення/падіння;

- постійний вплив рентабельності і кон'юнктури виробництва на курси цінних паперів та їхньої емісії;
- збільшення ролі фондових бірж та позабіржового фондового ринку саме завдяки розвитку акціонерного капіталу;
- прибуток акціонерних товариств стає відомим тільки після річних звітів, тому іноді курси акцій залежать від бажаних дивідендів;
- спричинюючи катастрофічну паніку, падіння курсів цінних паперів стає стрімким і непередбачуваним заздалегідь;
- кризи спричиняють різке скорочення емісії цінних паперів і призводять до зниження попиту на позичковий капітал.

Ефективне функціонування фондового ринку в багатьох країнах забезпечує ефективне використання вільних фінансових ресурсів і стійкі темпи зростання економіки цих країн. Кожний фондовий ринок має свої завдання, принципи, функції, напрями розвитку, умови функціонування.

Основними завданнями сучасного фондового ринку є [29, С. 14]:

- мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів для конкретних інвестицій;
- формування ринкової інфраструктури, що відповідає міжнародним стандартам;
- розвиток вторинного ринку;
- активізація маркетингових досліджень;
- трансформація відносин власності;
- удосконалення ринкового механізму та системи господарювання;
- забезпечення контролю над капіталом на основі державного регулювання;
- зниження інвестиційного ризику;
- формування портфельних стратегій;
- розробка ціноутворення;
- прогнозування перспективних напрямків розвитку тощо.

Сучасний світовий фондовий ринок розвивається за такими напрямками [29, С. 15-16.]:

- подальша автоматизація фондових операцій, інтеграція окремих комп'ютерних систем у всесвітню мережу електронних комунікацій;
- створення нових видів і модифікацій цінних паперів;
- розширення інтернаціоналізації діяльності фонду.

Суб'єкти фондового ринку виконують певні дії, що відповідають їхнім інтересам, правам, обов'язкам, можливостям у ринковому середовищі. Слід зазначити, що визначення та класифікація різноманітних міжсуб'єктних дій дозволяє виділити характерні функції як ринку в цілому, так і будь-якого з його суб'єктів (рис. 1.2).

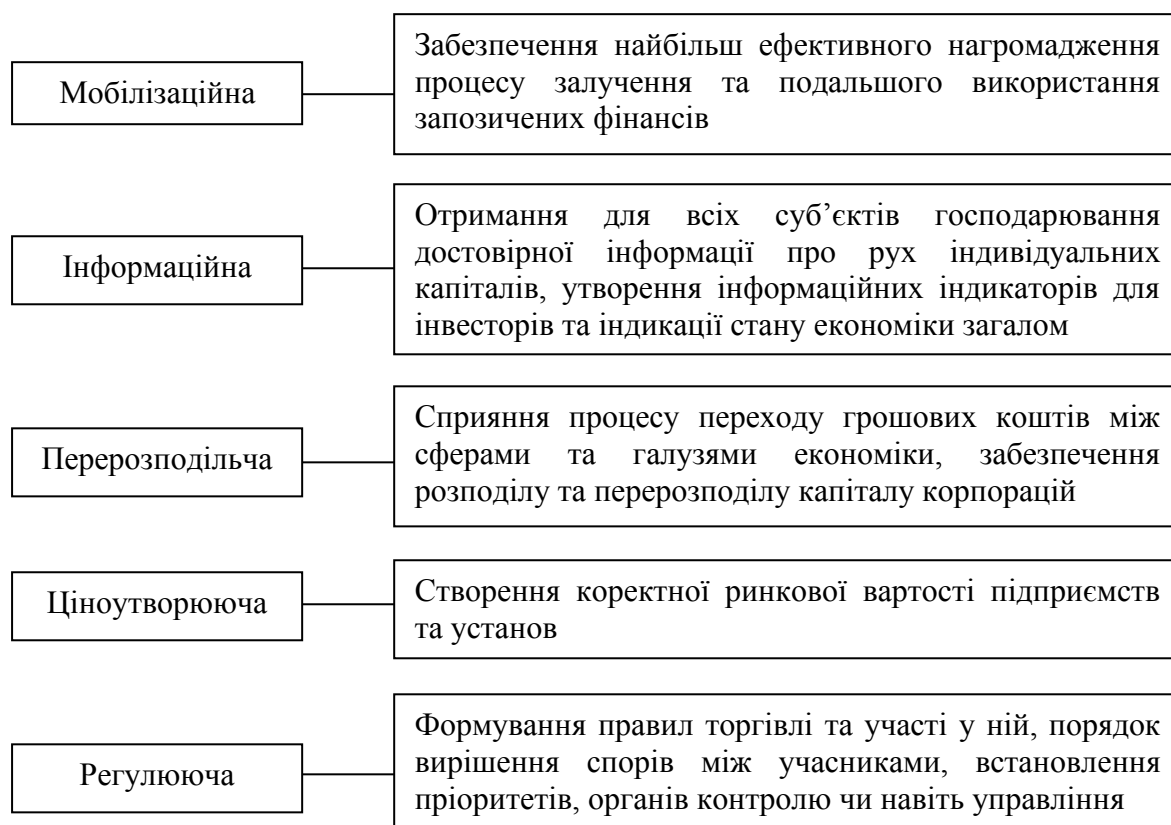

Рис. 1.2. Основні функції фондового ринку.

Примітка. Побудовано автором за даними Обравит В. І. Економічна природа, функціональна сутність фондового ринку та його місце в структурі фінансового ринку. Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 23. Ч. 3. – С. 99.

На офіційному сайті Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку зазначено, що основними функціями ринку цінних паперів є [50]:

- залучення капіталу та забезпечення його ефективного використання;
- забезпечення переливу капіталу між галузями та сферами економіки;
- розподіл, перерозподіл капіталу корпорацій;
- контроль за діяльністю;
- забезпечення оперативної інформації про рух індивідуальних капіталів.

Також важливо додати, що фондовий ринок виконує важливі функції в господарському житті, реалізація яких має свої особливості та залежить від національної специфіки.

Таким чином, існуючі поняття фінансового, фондового ринку й ринку цінних паперів мають значні подібності, скасувати будь-яке з них без втрати якості опису процесів неможливо. Єдність сутності цих понять задається єдністю базових функцій і наявністю єдиного об'єкта обігу – грошових ресурсів. Відмінності понять пов'язані з існуванням різних інституційних форм, спрямованих на організацію цього обігу, різних форм трансформації грошових ресурсів (фінансових інструментів, цінних паперів).

1.2. Основні інструменти фондового ринку

Дослідження комплексної проблеми підвищення ефективності фондового ринку в сучасних умовах передбачає необхідність аналізу його сутнісних характеристик, закономірностей і особливостей розвитку, чіткого визначення його місця та ролі в економічній системі країн з урахуванням сучасних реалій.

Необхідність розвитку фондового ринку обумовлена пошуком додаткових фінансових ресурсів для фінансування економіки та соціальної сфери, регулювання грошового обігу в країні. Основна мета розвитку

фондового ринку – це сприяння ефективному регулюванню економіки країни, прискоренню фінансової стабілізації та економічному зростанню на основі активізації роботи всіх суб'єктів ринкової економіки [48].

Тим часом, сучасні тенденції розвитку інтеграційних процесів, наростаючий вплив зовнішніх факторів ризиків, недостатня ступінь розвиненості інструментів фінансового ринку для забезпечення потреб реального сектора по-новому ставлять проблему активізації фондового ринку як механізму фінансового забезпечення економіки. Ключовими завданнями нового етапу розвитку фондового ринку є створення умов для залучення інвестицій у реальний сектор економіки та захист прав інвесторів.

Переважна частина рішень у світі заснована на використанні економічних інструментів фондового ринку. Економічні інструменти на фондовому ринку грають важливу роль при формуванні та виборі варіантів усіх господарських рішень.

Фондові інструменти – фінансові інструменти або цінні папери, які є свідченням пайової участі в капіталі комерційної компанії, фінансовими зобов'язаннями та правами, що обертаються на ринку, як правило, у документарній формі. Фондовим інструментом є будь-який контракт, що призводить до появи як фінансового активу в одного підприємства, так і фінансового зобов'язання чи інструмента пайової участі в іншого підприємства. Охоплюють діапазон від традиційних первинних інструментів до різноманітних форм похідних інструментів (ф'ючерсів, опціонів тощо). Велику популярність на фондовому ринку мають такі види інструментів як закладні, облігації та інші форми фінансування шляхом отримання позик, а також фінансового капіталу, під яким розуміються акції та інші документи, які є свідченням власності [47, с. 110].

Види фондових інструментів представлені на рисунку 1.3.

Основними інструментами фондового ринку є цінні папери різних видів, типів, які формують свої сегменти: грошового ринку, ринку цінних паперів, ринку капіталів, фондового ринку.

Інструменти ринку цінних паперів можна розбити на три основні категорії інвестиційних продуктів [15, с. 12]:

- боргові інструменти (насамперед облігації);
- пайові інструменти (насамперед акції);
- інструменти, які дають право на інший інструмент.

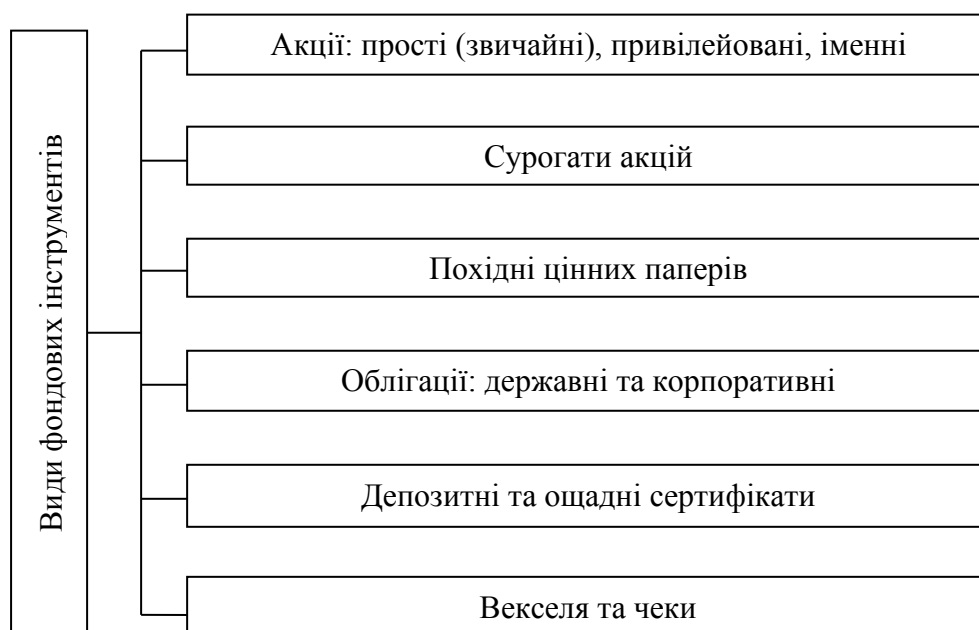

Рис. 1.3 Види інструментів фондового ринку.

Джерело: Іванюта П.В. Характеристика фінансових інструментів фондового ринку на сучасному етапі здійснення біржових операцій В. Л. Горбаневич, А.Г. Драбовський, П.В. Іванюта // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2018. – № 2 (82). – С. 129.

Частиною ринку капіталів є фондовий ринок, де гроші залучають через випуск і продаж цінних паперів. Ті компанії та органи влади, які випустили облігації чи акції, називаються емітентами, а ті, хто їх купив, – інвесторами. Самі ж цінні папери показують зобов'язання між цими двома сторонами.

Найчастіше цінні папери посвідчують корпоративні права, позикові відносини та взаємні зобов'язання щодо майбутніх операцій.

На світовому фондовому ринку інструменти інвестування відрізняються за ризиковістю та рівнем дохідності. Наприклад, в облігації уряду США безпечно інвестувати, але дохід буде низьким. Якщо ж вкладатися у деривативи з високою прибутковістю, то й доведеться неабияк ризикувати.

Особливостями деяких фондових інструментів є [36, С. 95-96.]:

1) торгівля опціонами, що змінюється на фондові інструменти схожа на торгівлю ф'ючерсними контрактами тим, що в обох випадках учасники вносять заставу в клірингову палату. Початкова застава виплачується в останній момент вчинення угоди.

2) слід наголосити, що похідні фондові інструменти лише підтверджують право на купівлю-продаж цінних паперів, але самі не є такими.

3) неринкові цінні папери – це фондові інструменти, які не мають вторинного ринку, тобто вони купуються інвестором в самій державі, і тільки йому можуть бути продані.

Саме цінні папери, до яких належать акції та облігації, виступили основою для формування фондового ринку. Це цілком логічно, оскільки похідні фінансові інструменти з'явилися пізніше і стали наслідком його розвитку та структурування. Розрізняють два види цінних паперів – акції та облігації.

Більше 90 % від вартості всіх національних та міжнародних інвестиційних продуктів становлять облігації, які є найважливішою галуззю для вивчення.

Облігації є кредитними угодами, що засновані на цінних паперах, за якими не існує єдиного кредитора, а навпаки, є ціла низка кредиторів, що надають свої кошти в кредит одному позичальнику. Завдяки сек'юритизації активів інструменти, які володіють правом власності, можуть користуватись ними на ринку. Таким чином, облігації є запозиченням, яке представлено у

такій формі, що дає змогу на ринку вільно користуватись цим зобов'язанням [24, с. 45].

Розрізняють кілька видів облігацій [17, с. 9]:

– за емітентом вони поділяються на корпоративні, муніципальні та державні;

– за видом одержуваного доходу облігації бувають дисконтними (фіксований дохід відсутня), купонні (величина доходу заздалегідь відома і фіксована) і такі, що передбачають плаваючу відсоткову ставку доходу;

– по можливості власника торгувати облігації діляться на конвертовані та неконвертовані. Перші перебувають у вільному продажу, а реалізація других обмежена певними умовами.

Здебільшого облігаціям притаманна особлива риса – вони пропонують купон з єдиною нормою ставки, яка є фіксованою, що дає завчасно відомий річний відсоток прибутку. А це означає, що позичальник знає свої щорічні витрати на запозичення, і кредитор керується тією сумою відсоткових платежів, яку він буде отримувати кожен рік. Хоча купон є постійною одиницею, все ж таки сама ціна облігації буде коливатись залежно від відсоткових ставок, які сьогодні присутні на ринку, а також від загального сприйняття деяких економічних чинників (зокрема це рівня інфляції в країні). Встановлена за облігаціями фіксована відсоткова ставка залежить від «якості» емітента, а також від багатьох боргових інструментів, що випускаються цим емітентом і перебувають в обігу.

Ключова відмінність облігацій полягає у терміновому характері цього виду цінних паперів. Крім того, їх власники заздалегідь знають величину передбачуваного доходу, тому волатильність ринку облігацій є набагато нижчою, ніж при торгівлі акціями. Ще однією особливістю облігацій виступає їхнє переважання на фондових ринках країн, що досягається за рахунок випуску подібних цінних паперів державою та відносно слабкою розвиненістю сегмента торгівлі корпоративними акціями.

Під акцією розуміється цінний папір, що підтверджує факт участі власника у формуванні статутного капіталу товариства. Акції поділяються на прості та привілейовані. Перші дозволяють власнику претендувати на частину прибутку, що отримується акціонерним товариством, а також брати участь у прийнятті рішень та управлінні суспільством. Привілейовані акції надають можливість отримання певного та заздалегідь фіксованого доходу, але не передбачають для їхнього власника права брати участь в управлінні компанією або корпорацією [1].

Звичайні акції – це фінансовий інструмент, що найбільш широко застосовується на фондовій біржі. Саме торгівля цим видом цінних паперів тривалий час становила основний обсяг угод, які здійснюються на фондовому ринку. Сьогодні кількість операцій з облігаціями та похідними інструментами помітно збільшилася, але акції, як і раніше, залишаються найбільш торгівельним активом на більшості фондових бірж. Важливою особливістю акцій виступає їхній безстроковий характер [1].

Акція має номінальну та ринкову вартість. Ціна акції, зазначена у ній, є номінальною вартістю акції. Ціна, за якою реально купується акція, називається ринковою ціною або курсовою вартістю (курс акції).

Прибутковість акції визначається двома факторами: отриманням частини розподіленого прибутку акціонерного товариства (дивідендом) та можливістю продати папір на фондовій біржі за ціною, більшою за ціну придбання.

Державні довгострокові зобов'язання – будь-які цінні папери, що засвідчують ставлення позики, у яких боржником виступає держава та органи державної влади та управління (облігації державної позики, казначейські векселі) [42, с. 44].

Вексель – письмове боргове зобов'язання векселедавця сплатити певну суму грошей векселедержателю чи іншій особі, зазначеній у ньому [10, с. 11].

Виділяють два види векселя [10, С. 11-12]:

– простий вексель (соло-вексель) виписується векседавцем і містить зобов'язання сплатити певну суму векселедержателю.

– переказний вексель (тратта-вексель) – це наказ позичальнику сплатити у визначений термін певну суму третій особі – пред'явнику векселя, виписується кредитором.

Якщо вексель передається як платіжний документ від першого власника до іншого, то на обороті ставиться передавальний напис – індосамент. На підвищення надійності векселі у зверненні на векселі ставиться підпис гаранта – аваль.

Сертифікат – це грошовий документ із залучення коштів у вклади.

Сертифікати можна розділити на [6, с. 155]:

– ощадний сертифікат комерційного банку реалізується серед фізичних осіб, що засвідчує внесок та право вкладника на отримання відсотків закладами.

– депозитний сертифікат комерційного банку – це терміновий внесок юридичних, дає право підприємствам отримувати підвищений відсоток від зберігання грошей на депозитному рахунку.

Похідні цінних паперів – це будь-які цінні папери, які засвідчують право їх власника купівлю чи продаж інших цінних паперів. До них відносять: опціон, ф'ючерс, варант [22, С. 12-13].

Найбільш широко використовуваним фондовим інструментом з перелічених вище, як свідчить інтерес зарубіжних компаній, є акції та його емісія як засіб залучення додаткового фінансування з урахуванням відкритого розміщення.

Отже, фондовий інструментарій на сучасному глобальному фінансовому ринку є невід'ємним чинником його розвитку. При цьому є великий потенціал і з боку учасників ринку, і з боку інвесторів.

1.3. Організація та управління фондового ринку

Держава – це особлива організація політичної влади, яка забезпечує у керованому суспільстві порядок та стабільність. Гідне існування будь-якої держави неможливе без сильної, ефективно функціонуючої економічної системи. Будь-яка економіка, у свою чергу, потребує розумного втручання держави.

З метою реалізації єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів, створення умов для ефективно мобілізації та розміщення суб'єктами господарювання фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства та захисту прав учасників фондового ринку здійснюється державне регулювання ринку цінних паперів.

Державне регулювання ринку цінних паперів переслідує кілька цілей, по-перше, це захист суспільних та приватних інтересів, по-друге, створення, впровадження та контроль за дотриманням правил, єдиних для всіх учасників ринку.

Професійні учасники є головними у системі функціонування ринку цінних паперів, взаємодіючи між інвесторами та споживачами їхнього капіталу (емітентами), вони забезпечують зрештою ефективність діяльності та розвиток фондового ринку.

Регулювання ринку цінних паперів – це впорядкування діяльності всіх його учасників та операцій між ними з боку уповноважених на це організацій.

Сучасний ринок цінних паперів через свої розміри та значимість світової економіки неспроможний розвиватися стихійно. Він має регулюватися. При цьому регулювання має охоплювати всіх його учасників, всі види діяльності та операції, які можуть відбуватися на ньому.

Регулювання ринку цінних паперів – це об'єднання в систему певних методів та прийомів, що дозволяють упорядкувати вчинення правочинів, підпорядкувати їх встановленим вимогам та правилам. Це механізм

підтримки рівноваги взаємних інтересів всіх учасників ринку, які наслідують певні правила гри. На первинному ринку цінних паперів державне регулювання зосереджено на підтримці єдиного порядку випуску (емісії) в обіг цінних паперів у вигляді реєстрації. На вторинному ринку контроль над зверненням здійснюється за допомогою ліцензування професійних учасників ринку (видача кваліфікаційних атестатів, що дають право на здійснення угод із цінними паперами) та інвестиційних інститутів, а також через механізм оподаткування операцій (угод) із цінними паперами [59, с. 88].

У сукупності ринок цінних паперів є складною системою зі своєю власною структурою, яка представлена покупцями, продавцями та посередниками, які торгують цінними паперами.

Держава опосередковано впливає на ринок шляхом проведення фінансової політики, політики у сфері оподаткування, управління власністю, перерозподілу коштів (доходів), регулювання державних витрат.

Розрізняють два види регулювання фондового ринку [3, С. 66-67]:

– внутрішнє регулювання – це підпорядкованість учасників ринку цінних паперів (емітентів, інвесторів, фахівців) своїм нормативним документом, тобто статуту, правилам та стандартам провадження діяльності.

– зовнішнє регулювання – це підпорядкованість діяльності цієї організації нормативним актом держави, інших організацій, міжнародною угодою.

Фондовий ринок будь-якої країни побічно чи прямо регулюється державними органами, які уповноважені впорядкувати діяльність усіх учасників: інвесторів, емітентів, організацій інфраструктури ринку, професійних посередників.

Державне регулювання фондового ринку здійснюється з метою чіткого виконання всіх законодавчих вимог та нормативних актів, що визначають обов'язки та права кожного професійного учасника по ряду напрямків – від реєстрації випуску цінних паперів до прав державного управління з регулювання ринку.

Головними завданнями державного регулювання фондового ринку є [5, с. 46]:

- забезпечення безпеки для клієнтів та професійних учасників ринку;
- реалізація державної політики розвитку;
- створення відкритої системи даних про функціонування ринку та контроль за обов'язковим розкриттям необхідної інформації учасниками ринку.

Система управління ринку цінних паперів ґрунтується на використанні як державних, так і недержавних методів регулювання. Розрізняють дві моделі регулювання біржі [47, с. 74]:

- регулювання ринку є переважною функцією державних органів;
- держава зберігає за собою право нести основні контрольні позиції, але можливий контроль передається саморегульованим організаціям.

Державне регулювання фондового ринку включає: розробку та реалізацію стандартів та спеціальних нормативно-правових актів, а також регламентацію основних процедур торгівлі та контроль з боку держави за дотриманням поточного законодавства всіма учасниками ринку.

Роль держави у регулюванні ринку цінних паперів зводиться до таких функцій [14, С. 55-57]:

1) ідеологічна та законодавча функції (запровадження певної програми розвитку ринку, її подальша реалізація, регулювання та управління, створення законодавчих та нормативних актів для запуску та розвитку ринку, встановлення вимог до учасників, операційних та облікових стандартів).

2) функція стимулювання (формування найбільш ефективного механізму розподілу грошових ресурсів на важливі і значні сфери економіки).

3) адміністративна функція (відбувається адміністративне керування ринком, при якому можуть застосовуватись санкції).

4) функція контролю (повний контроль за економічною безпекою ринку, реєстрація за вхід на ринок, реєстрація цінних паперів, нагляд за

фінансовим станом та розвитком інвестиційних інститутів, застосування заходів щодо їх покращення, контроль за дотриманням правових та етичних норм).

5) функція арбітражу (владнання спорів та дискусій між учасниками ринку через систему органів суду).

Досвід країн із розвиненими біржовими майданчиками показує, що регулювання фондового ринку передбачає здійснення деяких задач [40, с. 24]:

- концентрація державних та приватних ресурсів для розвитку ринкової інфраструктури;

- розробка концепції розвитку ринку та відповідних законодавчих актів, здійснення пропозицій з реалізації концепції розвитку;

- створення системи захисту інвесторів від збитків та системи інформації про поточний стан ринку;

- контроль за безпекою та фінансовою стійкістю ринку, за дотриманням та використанням санкцій заразового роду порушення;

- регулювання ринку, розробка та реєстрація правил його функціонування.

Спеціалізованими державними органом, які виконують всебічне регулювання ринку цінних паперів є саме органи виконавчої влади країн з ринку цінних паперів, головним з яких є Національна комісія з фінансових ринків, яка розробляла основні напрями розвитку ринку цінних паперів в державі, проекти законодавчих та інших нормативних актів, необхідні регулювання ринку цінних паперів.

Часто регулюючі органи зобов'язані встановлювати правила поведінки над ринком цінних паперів з допомогою підзаконних актів, давати трактування положенням законів, проводити розслідування порушень, здійснювати видачу й відкликання ліцензій на характеру здійснення операцій із цінними паперами.

Держава створює систему регулювання ринку та забезпечує її функціонування. При цьому система регулювання розвиватиметься у бік більшої деталізації та посилення державного контролю за діяльністю ринку цінних паперів.

Розвиток системи правозастосування як одного з ключових елементів функції держави буде пріоритетним напрямом державної політики.

Держава виступає найбільшим позичальником на ринку ланцюгових паперів прямиї вплив на його кількісні та якісні характеристики. Вона є найбільшим власником цінних паперів підприємств та виступає найбільшим продавцем на ринку корпоративних цінних паперів.

Здебільшого процес управління та регулювання міжнародного фондового ринку відбувається саме саморегулюючими організаціями, різного роду асоціаціями, групами експертів, об'єднаннями, комісіями і т. д. Основними організаціями з управління міжнародного фондового ринку є [13, С. 64-75]:

1) Асоціація учасників міжнародних фондових ринків (ISMA) – це міжнародна саморегулююча організація та торгова асоціація міжнародного фінансового ринку. Представляє інтереси своїх членів, які активно працюють на міжнародному ринку капіталу та залучені до зовнішньоекономічної діяльності. Сьогодні ISMA налічує близько 500 членів-учасників у 60 країнах світу. Повними членами ISMA є компанії, які активно займаються операціями з цінними паперами, у тому числі дилери та брокери цінних паперів, комерційні банки, компанії з управління активами, інвестиційні банки та емітенти. Статус асоційованого члена може бути наданий організаціям, які відіграють важливу роль на ринку та підтримують близькі взаємини з асоціацією, у тому числі професійним консультантам, наприклад, юридичним фірмам. Асоціація була заснована в Цюріху у 1969 році. Її головний офіс сьогодні перебуває там же. Представництва компанії є у Лондоні та Парижі. ISMA є афілійованим членом Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO) та, відповідно, учасником

Консультативного комітету саморегульвних організацій (SROCC) при IOSCO. Крім того, асоціація входить до Міжнародної ради асоціацій з операцій з цінними паперами (ICSA), основною метою якої є стимулювання стабільного зростання міжнародних ринків цінних паперів за рахунок координації процедур та правил роботи на цих ринках.

2) Консультативна група тридцяти (G30) – міжнародна некомерційна організація, що об'єднує представників центральних банків та великих приватних банків різних країн, і навіть провідних світових економістів. Створена 1978 року Дж. Беллом за участю Рокфеллерівського фонду. Штаб-квартира знаходиться у Вашингтоні (США). Голова – Жан-Клод Трічет (представник Центрального банку Франції). Ключова мета діяльності організації – поглиблений аналіз прийнятих міжнародних рішень в економічній сфері, оцінка їх наслідків для світової фінансової системи та розробка заходів для підвищення ефективності функціонування світового фінансового ринку.

3) Міжнародна асоціація з питань обслуговування цінних паперів (ISSA) – створена в 1979 р. За участю найбільших світових кастодіальних банків. Сьогодні до Асоціації входять 100 організацій-учасників із 47 країн. Основною сферою компетенції Асоціації є аналіз діяльності щодо здійснення клірингу, розрахунків та депозитарного зберігання на ринку цінних паперів. Асоціація сприяє розвитку розрахунково-депозитарних послуг на ринку цінних паперів та забезпеченню їх прозорості, підвищенню загального професійного рівня учасників ринку та створенню умов для обміну досвідом між учасниками, які перебувають у різних країнах та працюють у різних секторах ринку.

4) Міжнародна асоціація свопів та деривативів (International Swaps and Derivatives Association, Inc. – ISDA) – організація, що поєднує учасників позабіржового ринку деривативів. Штаб-квартира організації знаходиться у Нью-Йорку. Асоціація об'єднує понад 800 членів із 56 країн світу. Асоціація створена в 1985 році як міжнародна асоціація своп-дилерів

(International Swap Dealers Association). Пізніше у зв'язку із збільшенням кількості фінансових інструментів було перейменовано. Асоціація розробила стандартні умови контрактів, які широко застосовуються у світі під час здійснення угод у вигляді свопів та деривативів.

5) Міжнародна асоціація учасників первинних ринків (International Primary Market Association, London – IPMA) – створена в 1974 році. Асоціація професійних учасників євrorинку, які виступають у ролі менеджерів. Асоціація розробила зведення правил щодо технології розміщення цінних паперів на міжнародному ринку, а також стандартні форми документів: угоди, що укладаються менеджерами між собою, між менеджерами та емітентом, стандартні умови непереборної сили, форс-мажори тощо.

6) Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO) – Спочатку, в 1974 році, IOSCO створювалася для організації співробітництва між комісіями з цінних паперів країн Північної та Південної Америки. Надалі (1984 року) вона перетворилася на всесвітню міжнародну організацію. Сьогодні штаб-квартира організації знаходиться у Мадриді. Список учасників включає 114 держав світу. Основними задачами якої є організація взаємодії між комісіями з цінних паперів різних країн; обмін досвідом державно-правового регулювання ринку цінних паперів та запровадження нових методів регулювання ринку цінних паперів; формування норм та стандартів поведінки на ринках цінних паперів та здійснення державного нагляду за міжнародними угодами у сфері обігу цінних паперів; взаємодопомога учасників з метою забезпечення єдності ринків цінних паперів та протидії різним правопорушенням.

7) Міжнародна федерація фондових бірж (FIBV) – створена в 1961 році. Основною метою якої є забезпечення рівних прав для всіх акціонерів та координація структур ринків цінних паперів. Основними її завданнями є регулювання торгівлі цінними паперами, розвиток техніки та технології біржової справи, формування політики на фондовий ринок. Штаб-квартира знаходиться у Парижі.

8) Форум європейських комісій з цінних паперів (FESCO) – організація заснована в грудні 1997 року сімнадцятьма європейськими наглядовими органами. Члени FESCO є органами нагляду за ринком цінних паперів держав-членів ЄС. Члени FESCO зобов'язуються, відповідно до Статуту, тісно співпрацювати та розробляти єдині нормативні стандарти для нагляду за фінансовими ринками щодо аспектів, які не гармонізовані існуючими європейськими директивами, а також там, де може бути застосований спільний підхід. Головною ціллю цієї організації є покращення захисту інвесторів, підвищення цілісності та прозорості ринків капіталу.

Таким чином можна стверджувати, що безперечно, одним із найважливіших елементів державного управління та регулювання є саме законодавче регулювання фондового ринку. Даний елемент створює необхідну нормативно-правову базу, на якій учасники ринкових відносин, у тому числі держава та уповноважені нею органи, можуть реалізовувати власні права, інтереси, обов'язки та повноваження.

Висновки до розділу 1

Значна кількість досліджень та праць українських так і іноземних науковців присвячена вивченню питання сутності терміна «фондовий ринок» або «ринок цінних паперів». В результаті чого поняття його сутності може значно відрізнятись у різних дослідженнях, тим більше акцент припадає на різні аспекти його значення.

Нинішні терміни фондового ринку та ринку цінних паперів мають багато спільних рис, але скасування будь-якого з них без втрати якості опису процесів неможливо. Відмінності понять пов'язані з існуванням різних інституційних форм, спрямованих на організацію цього обігу, різних форм трансформації грошових ресурсів, фінансових інструментів. Аналіз праць і досліджень щодо сутності поняття «фондовий ринок» дозволив нам визначити основні характерні особливості, які є ключовими і покладаються в

основу визначення поняття різними науковцями та дослідниками, і сформулювати власне визначення цієї дефініції.

Без всебічного розуміння сутності фондового ринку, особливостей формування відносин щодо цінних паперів, завдань, функцій та принципів фондового ринку неможливо вирішити ряд ключових соціальноекономічних проблем, які виникають у суспільстві.

На мій розсуд, з метою покращення ефективності роботи учасників фондового ринку варто вдосконалити систему розкриття інформації на фондовому ринку на основі вільного та оперативного доступу інвесторів до інформаційних даних про професійних учасників фондового ринку та емітентів цінних паперів. Важливо за допомогою гарантування та страхування приватних інвестицій домогтися діяльності ефективної системи захисту дрібних інвесторів. Впровадження відповідних заходів дасть змогу покращити діяльність учасників фондового ринку, що своєю чергою, сприятиме динамічному розвитку фондового ринку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

2.1. Сучасні тенденції формування та розвитку міжнародних фондових ринків

Стан фондового ринку є найважливішим показником, що характеризує здоров'я економічної системи країни. З одного боку, фондовий ринок одним із перших зазнає негативного впливу фінансово-економічної кризи, з іншого – позитивний його розвиток вказує на стабілізацію економіки та нові перспективи її розвитку.

З кожним роком фондовий ринок відіграє дедалі більшу роль у забезпеченні ефективного функціонування економічної системи як окремої країни, так і світової економіки загалом. Поява нових фінансових технологій управління капіталом створює додаткові можливості отримання прибутку як приватним інвесторам, так і державі. Саме це підвищує роль та значення фондового ринку в системі ринкових відносин, яка визначається такими факторами [41, С. 145-147]:

- залучення вільних коштів у вигляді інвестицій для розвитку виробництва;
- забезпечення переливу капіталу зі застарілих галузей в швидкопрогресуючі галузі;
- залучення коштів для покриття дефіциту державного та місцевого бюджетів;
- можливість оцінити стан економіки за індикаторами фондового ринку;
- вплив на зміну темпів інфляції.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується провідною роллю фінансового ринку та зростанням значення ринку цінних паперів. З одного боку, розвиток торгівлі на фондовому ринку створює можливості для мобілізації фінансових ресурсів та появи багатьох нових привабливих інструментів інвестування заощаджень. З іншого боку, фондові ринки для багатьох компаній є привабливим джерелом фондування власного бізнесу. Таким чином, як основна функція фондового ринку можна назвати обслуговування руху фінансових і позичкових капіталів.

Поява фондових бірж, тобто організованих торгових майданчиків стало революцією для світових фінансів. «Диво», головним чином, полягало у вирішенні проблеми ліквідності капіталу. Завдяки розвитку біржової торгівлі інвестиції в акції набули майже такого ж ліквідного характеру, як і готівка. Крім того, біржова торгівля відрізняється від неорганізованих торгів наявністю публічності та гласності, а також гарантіями виконання угод. Велика надійність біржових торгів обумовлена тим, що фондова біржа визначає правила допуску до участі у торгах, правила лістингу, а також правила проведення торгів.

Фондовий ринок – це загалом місце, де відбувається торгівля акціями, облігаціями, валютами та іншими активами. Поняття ринку зачіпає як функцію передачі цінних паперів, а й інші операції із нею, такі як випуск та оподаткування. Крім того, він дозволяє встановлювати справедливе ціноутворення [4, с. 21].

Сьогодні такі показники діяльності бірж, як капіталізація, обсяг торгів, кількість і склад інструментів, що торгуються, є індикатором рівня розвитку національних фінансів. Більше того, індекси фондових бірж є «барометром», яким судять про ситуацію в національній економіці.

Сучасні процеси глобалізації та лібералізації фінансових ринків стали умовою формування світових фінансових центрів, що є найважливішими елементами архітектури світового фондового ринку. Сьогодні до них належать Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Сінгапур, Гонконг, Франкфурт, Шанхай

та ін. До кризи 2008-2009 рр. безумовними лідерами були Нью-Йорк та Лондон. Проте вже з кінця XX ст. відбувається посилення азіатських майданчиків. Вони стали особливо привабливими останніми роками, оскільки азіатські ринки не сильно постраждали від фінансової кризи 2008-2009 рр. Це призвело до того, що лідируючі позиції західних бірж стали не такими незаперечними [27, С. 187-188].

Важливою сучасною тенденцією розвитку світових бірж є зміна їхньої організаційно-правової форми. Наприклад, відповідно до законодавства, фондова біржа може бути створена у формі некомерційного партнерства або акціонерного товариства. Членами фондової біржі, що є некомерційним партнерством, можуть лише професійні учасники ринку цінних паперів. Учасниками торгів такої біржі можуть лише її члени.

В даний час спостерігається тенденція перетворення організаційно-правової форми світових майданчиків з асоціацій та некомерційних партнерств в акціонерні товариства, внаслідок чого їхня членська база стає більш відкритою та різноманітною. Акції таких фондових бірж вільно звертаються над ринком. Цей процес називається комерціалізацією. Такі зміни стали спостерігатися ще у минулому столітті. Так, Стокгольмська фондова біржа була акціонована 1993 р., біржа Гельсінкі – 1995 р., біржа Копенгагена – 1996 р., Амстердамська фондова біржа – 1997 р., Австралійська фондова біржа – 1998 р [7, с. 89].

В останні роки серед основних сегментів світового ринку капіталів чільне місце посіли міжнародні ринки цінних паперів. Завдяки швидким перетворенням на ринках цінних паперів саме вони почали відігравати роль головного структуроутворюючого фактора розвитку світових фінансів, причому останніми роками переважаючою тенденцією розвитку світових фондових ринків була тенденція посилення взаємозалежності національних ринків усіх країн учасників фондових ринків. Політика регулювання та лібералізації в галузі фінансів створила свого часу передумови для взаємодії та інтеграції національних фондових ринків, розширення масштабів операцій

на них, переміщення приватних капіталів між країнами. Посилення взаємозалежності національних фондових ринків проявляється у синхронному підвищенні чи падінні курсів цінних паперів на національних ринках капіталів різних країн.

Світовий фондовий ринок останніми роками посилено розвивається та обсяг його торгів зростає дуже швидко. Так, якщо у 1970 р. мав оборот, що дорівнює 3 % глобального ВВП, у другій половині 90-х років – 36 %, у 2009 році його значення становило близько 70 %, а вже на 2021-2022 рр. його значення становило приблизно 92 %. Загальний обсяг цінних паперів у світі сьогодні оцінюється в 350 трлн. дол. – що набагато вище сукупного валового продукту світу. За деякими оцінками (FIBV) динаміка обсягу основних розвинених фондових ринків (капіталізація акцій та заборгованість за облігаціями) у середині 90-х становила 47 трлн. дол. США (відповідно 19,5 і 27,5 трлн. дол.), на кінець 90-х років – 35 і 25,7 трлн. дол., 2004 року – 37,2 трлн. дол. та 11,7 трлн. дол. [60].

Наприкінці 90-х минулого століття близько половини всього світового ринку цінних паперів припадало на США, близько 13 % – на Японію. Загалом на 5 розвинених країн світу – США, Японію, Німеччину, Великобританію та Францію припадає приблизно 75 % усієї кількості цінних паперів. Висока частка розвинених країн у сукупному світовому фондовому ринку призводить до того, що світові пропорції у ньому повністю визначаються пропорціями фондового ринку цих високорозвинених країн із впевненим домінуванням у ньому ринку США. Динаміка котирувань цінних паперів на американському ринку значно впливає курси цінних паперів інших ринках.

Проте, останніми роками однією з найважливіших тенденцій світового ринку є тенденція дедалі більшої значимості ринків Азії загалом і Китаю зокрема. Економіка Азії – найбільш динамічно розвивається у світі. Минулого року рекордні показники демонструє не лише незалежний у фінансовому плані від уряду КНР Гонконг, а й фондові біржі материкової

частини країни (Шанхай, Шеньчжень), які раніше не мали особливої привабливості в очах інвесторів. Тільки на місцевих біржах китайські компанії тоді розмістили нові акції на суму 18 мільярдів доларів – стільки ж, скільки за той самий період було розміщено усіма учасниками торгів на одній із провідних бірж світу – Лондонській біржі. Усього ж протягом 2019-2022 рр. частка Азіатсько-тихоокеанського регіону у загальному обсязі капіталізації зросла з 20,4 % до 31,4 %, тоді як частка Північної та Південної Америки зменшилася з 49,3 % до 40,5 %, країн Європи, Африки та Середнього Сходу – з 30,2 % до 28 % [51].

Динаміка обсягів капіталізації фондових ринків (табл. 2.1) свідчить про нестійку тенденцію їх зміни. При цьому спостерігається загальне зростання капіталізації на 55,4 % у 2020 році порівняно з 2016 роком.

Таблиця 2.1

Динаміка капіталізації міжнародних фондових ринків у період 2018-2022 рр, млрд. дол. США

Фондовий ринок	Період дослідження				
	2018	2019	2020	2021	2022
Американський	30964	36486	34208	42212	49916
Азіатсько-Тихоокеанський	24442	31266	25952	28934	36153
Європа, Африка	15640	19409	21972	21692	24323
Разом	71046	87161	82133	92838	110392

Примітка. Складено автором за даними Market Highlights. World Federation of Exchanges (2023). URL: <https://statistics.world-exchanges.org/>

Частка капіталізації фондових ринків представлена на рис. 1. Додатка А, яка свідчить про те, що у 2022 р. почалося поновлення зростання капіталізації світових фондових ринків. Таким чином, капіталізація світового фондового ринку за останні п'ять років зросла в півтора рази (із 71 трлн дол. США до 110 трлн дол. США). За даними Світового банку, обсяг обороту цінних паперів у світі у середньому за день у 2018 р. Становив 5,8 млрд. дол. США, тоді як у 2022 р. Цей показник збільшився до 6,7 млрд. дол. США.

Обсяг інвестиційних потоків визначається шляхом вторинного розміщення цінних паперів розміром більше ніж у 300 млрд. дол. США порівняно з первинним розміщенням цінних паперів.

Згідно вище сказаного, можна стверджувати, що лідерами є північноамериканський та азіатський регіон становлячи майже 70 % від загального значення капіталізації. Найвищу капіталізацію мають фондові ринки США 30,4 трлн. доларів, Китай 6,32 трлн., Японія 5,3 трлн. доларів.

Отже, на міжнародних фондових ринках можна спостерігати зростання ринкової капіталізації основних фондових бірж. Даний тренд пояснюється з двох позицій: зростання ціни акцій та зростання кількості випущених акцій.

Для адекватного відображення стану фондового ринку та прогнозування можливих змін ситуації використовують індекси ділової активності чи фондові індекси.

Фондовий індекс – складовий показник зміни цін певної групи цінних паперів – «індексного кошика». Фондові індекси дозволяють проводити аналіз поточної динаміки курсів репрезентативної групи цінних паперів [52].

Індекс фондового ринку є числом, яке в узагальненій формі характеризує якісний стан певної групи акцій і, як наслідок, фондового ринку. При цьому саме число мало інформативно, а аналіз ринку проводиться за допомогою порівняння значення фондового індексу з базовою величиною, яка розраховується в певний момент часу в минулому. Зміна індексу у часі дає змогу проаналізувати загальний напрямок руху ринку. В даний час на світовому фондовому ринку існує велика кількість індексів, що конкурують один з одним, які розраховуються біржами, інформаційними та аналітичними агентствами, діловими газетами та інвестиційними будинками. Кожен із цих індексів тією чи іншою мірою описує певний сектор ринку. Вплив фондового індексу ринку визначається тим, наскільки він популярний серед інвесторів. Хороший індекс повинен задовольняти низку умов:

– фондовий індекс повинен адекватно відображати зміну цін акцій порівняно з певною датою котирувань акцій. Якщо ціни більшості акцій, що входять до індексу, зростають, то має зростати і індекс, і навпаки;

– фондовий індекс має бути представлений щодо великою кількістю акцій, що звертаються на даному ринку;

– фондовий індекс повинен залежати не від ціни акції, а від її зміни.

Головним критерієм відбору акції для складання індексу є її репрезентативність, тобто здатність відображати коливання цін всього ринку, а також надійність корпорації.

До найвідоміших світових фондових індексів належать такі індекси [53]:

– Dow Jones Index – індекс Доу-Джонса;

– Financial Times-Stock Exchange 100 Index (FT-SE 100) – індекс Лондонської фондової біржі;

– Nikkei 225 Average – індекс Токійської фондової біржі;

– TSE 300 Composite Index – індекс Торонтської фондової біржі;

– NASDAQ Composite Index – композитний індекс системи НАСДАК (США);

– S&P-500 – індекс акцій США, що включає акції Нью-Йоркської, Американської бірж і позабіржовий оборот;

– DAX – загальний індекс німецьких акцій;

– CAC 40 (Cotation Assistée en Continu) – індекс обчислюється на базі 40 найбільших компаній, акції які торгуються на біржі Euronext Paris;

– KOSPI – до розрахунку індексу входять котирування 100 найбільших компаній країни, які мають лістинг на Корейській фондовій Біржі. Розрахунок індикатора ведеться з 4 січня 1980 року, стартовою відміткою став рівень у 1000 пунктів.

Як було зазначено вище, фондовий індекс повинен адекватно відображати процеси, що відбуваються над ринком цінних паперів. Для цього

необхідні надійні методики розрахунку індексів, які б дозволили зменшити вплив суб'єктивних факторів, таких як: маніпулювання цінами на окремі фінансові інструменти; здійснення корпоративної політики емітентів, що включає нові емісії, дроблення або консолідацію акцій, випуск варантів і т.п.

Розрізняють кілька методів розрахунку фондових індексів [56]:

- 1) метод простий середньої арифметичної (не зважений);
- 2) метод середньої геометричної (комполітний);
- 3) метод середньої арифметичної зваженої;
- 4) метод виваженої середньої геометричної.

Основні фондові індекси та методи їх розрахунку представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Методи розрахунку основних фондових індексів

Основні фондові індекси світу			
Індекс	Країна	Спосіб зважування	Метод розрахунку
AEX	Нідерланди	Через капіталізацію	Середнє зважене
ATX	Австрія	Через капіталізацію	Середнє зважене
CAC 40	Франція	Через капіталізацію	Середнє зважене
DAX	Німеччина	Через капіталізацію	Середнє виважене, сумарний дохід на капітал
DJIA	США	За ціною	Середнє арифметичне (ділиться на спліт)
Nikkei 225	Японія	За ціною	Середнє зважене
S&P 500	США	Через капіталізацію	Середнє зважене
TOPIX	Японія	Через капіталізацію	Середнє зважене

Примітка. Складено автором за даними Степанова А. Є. Оцінка розвитку світового фондового ринку у системі економіки / Степанова А. Є. // Проблеми та перспективи розвитку співробітництва між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ, 2018. – С. 677.

Деякі фондові індекси розраховуються як індекси сумарного доходу капітал. При цьому передбачається, що отриманий у вигляді дивідендів

прибуток негайно реінвестується в акції. Прикладом такого індексу є DAX – найважливіший фондовий індекс Німеччини.

На основі поділу світових фондових ринків на розвинені та формовані, а також хронологічного аналізу подій останніх років були виявлені характерні для кожного типу ринків причини виникнення криз. Так, для розвинених фондових ринків було визначено такі причини: ефект «гарячих грошей», помилки ринку, тісний взаємозв'язок світових фондових ринків, кредитне накачування економіки. У свою чергу, для ринків, що розвиваються, були виділені: залежність від іноземного капіталу, фундаментальні проблеми економіки, спекулятивні атаки.

Для подолання наявних проблем необхідно зробити низку кроків, серед яких особливо слід виділити такі:

- 1) створення механізму стимулювання попиту саме з боку російських інвесторів вітчизняні фондові активи;
- 2) удосконалення системи оцінки акцій вітчизняних компаній шляхом фундаментального аналізу;
- 3) розвиток внутрішнього ринку державних облігацій;
- 4) збільшити обсяг державних інвестицій в економіці у разі підвищення відповідальності за їх ефективне використання.

Таким чином, стійкий фондовий ринок, безперечно, стане цікавим для вітчизняної економіки і як наслідок – конкурентоспроможним, що дозволить залучити як внутрішнього, так і зовнішнього інвестора та забезпечити подальший розвиток та вдосконалення російського ринку цінних паперів, без якого неможливе ефективне функціонування всієї фінансової системи.

2.2. Динаміка розвитку міжнародних фондових бірж

Сучасною провідною тенденцією є зниження ролі фінансових посередників на фондовому ринку та посилення орієнтації інфраструктури на кінцевого інвестора, на забезпечення прямого зв'язку між емітентом та

інвестором. Дослідження показали, що в умовах нестабільності та волатильності на міжнародних фондових ринках для інвесторів є найважливішим елементом інфраструктури – забезпечення біржою ліквідності. Лише інформаційно, технічно і технологічно передові біржі з ліберальними умовами і низьким рівнем витрат за операції з цінними паперами матимуть можливість збільшити власну ліквідність та стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Фондова біржа – організація, що надає майданчик для проведення організованої торгівлі фінансовими активами. Фондова біржа – це місце зустрічі інтересів компаній-емітентів, організаторів торгів та інвесторів. Фондові біржі відіграють істотну роль як для їх учасників, але й для економік країн і всього світу. Біржі впливають на інтенсивність економічних процесів, що відбуваються на світових ринках, а також регулюють ціни на цінні папери та забезпечують умови для їхнього обороту [37, с. 178].

На сьогоднішній день спостерігається рекордне зростання кількості учасників фондових бірж. Це пов'язано з єдиним вектором проведення монетарної політикою всіх країн – зниження ставок кредитування, що спричиняє наближення ставок за депозитами до своїх історичних мінімумів. На тлі цього йде глобальний перетік вільного капіталу з банківських депозитів на фондовий ринок.

Фондові біржі розвинених країн світу (Нью-Йоркська, Лондонська, Токійська, Франкфуртська, Сінгапурська та ін.) та країн, що розвиваються (Шанхайська, Гонконгська, Бомбейська, Бразильська, Московська, Варшавська тощо) системно розвивають власну інфраструктуру, а тому істотно нарощують обсяги угод на своїх майданчиках та на початку XXI століття їх можна виділити як визнані світові фінансові центри. Крім того, протягом останніх 10-15 років спостерігається тенденція до укрупнення фондових бірж за рахунок акціонування бірж, їх об'єднання, поглинання, відкриття філій у різних регіонах світу [54].

Крім того, активно розвиваються альтернативні торгові майданчики, за експертними оцінками, на них припадає близько 25-30 % світової біржової ліквідності – це Chi-X, BATS і Turquoise. Виявляється конкурентна боротьба фондових бірж за клієнтів та інвестиційні ресурси у глобальному масштабі. Інфраструктура прогресивних фондових бірж світу за таких умов також переходить на широкий спектр пропозицій щодо інвестування, на якісно новий рівень обслуговування та на низькі витрати. Відставання у цих процесах, обмеженість та відсутність мобільності може суттєво знизити ліквідність та роль певної фондової біржі у забезпеченні світових інвестиційних потоків [9, С. 4-6].

Аналіз інфраструктурного забезпечення провідних бірж світу крім забезпечення природних функцій та завдань фондової біржі має також враховувати специфіку та модель розвитку ринку цінних паперів. Визначальну роль становленні інституційних основ інфраструктурного забезпечення фондової біржі є обрана модель функціонування її структурних елементів. У сучасній економічній науці виділяють дві основні яскраво виражені моделі – це європейська (континентальна, німецька, банківська) та англосаксонська (біржова).

Сучасною ознакою прогресивної фондової біржі є ліберальність та прозорість законодавства щодо функціонування на ній національних та іноземних цінних паперів. Так, нормативно-правові акти, створені задля лістинг і допуск до торгів іноземних цінних паперів на рівних умов із вітчизняними цінними паперами, залучають додаткову ліквідність на фондової біржі [4, С. 6-8].

Розглянемо ТОП-10 світових бірж з капіталізації компаній, що торгуються на них, а саме [36, с. 174]:

- New York Stock Exchange (NYSE) – США;
- National Association of Securities Dealers Automated Quotation (NASDAQ) – США;
- Japan Exchange Group (JPX) – Японія;

- Shanghai Stock Exchange (SSE) – Китай;
- Euronext – Європейський союз;
- London Stock Exchange (LSE) – Велика Британія;
- Hong Kong Stock Exchange (HKEX) – Китай;
- Shenzhen Stock Exchange (SZSE) – Китай;
- Deutsche Börse – Німеччина;
- Bombay Stock Exchange (BSE) – Індія.

Особливістю сучасного світового фондового ринку є зростання ролі бірж, які розташовані в Американському регіоні. Так, підтвердженням даної тенденції став територіальний аналіз 10 найбільших фондових бірж, який представлений в табл. 1 Додатка Б. Загальна капіталізація американського ринку цінних паперів у топ-10 бірж світу становила 47 900 млрд. дол. США. Натомість найбільша кількість бірж у ньому з Азіатсько-Тихоокеанського ринку, загальна капіталізація яких становить 25 061 млрд. дол. США.

Нью-Йоркська фондова біржа (New York Stock Exchange – NYSE) – найбільша світова фондова біржа з капіталізацією, що перевищує 30 трлн. Доларів США. Біржа заснована на Уолл-Стріт шляхом підписання Баттонвудської Угоди у 1792 році. NYSE протягом усього існування відрізнялася активністю торгів, так у 1886 р. біржа пододала рубіж у мільйон акцій, торгованих за день, а до 1997 р. на NYSE щоденно торгувався один мільярд акцій. NYSE набула статусу публічної в 2005 р. після консолідації з електронною торговою біржею Archipelago. Найбільшим злиттям в історії NYSE стала інтеграція у 2007 р. з Euronext, найбільшою фондовою біржею Європи, що спричинило створення NYSE Euronext. У 2013 р. Міжконтинентальна біржа (Intercontinental Exchange – ICE) придбала у власність NYSE Euronext, ця операція призвела до роз'єднання найбільших бірж. На NYSE торгуються цінні папери понад 4200 різних емітентів, з яких 3500 – американських. До найбільших індексів NYSE відносяться Dow Jones

Industrial Average, S&P500, NYSE Composite та NYSE US 100 Index [35, с. 553].

У 1971 р. NASDAQ став своєрідним інноваційним проривом на ринках капіталу, прабатьком електронної торгівлі. Створена внаслідок прагнення Конгресу США до систематизації торгівлі, біржа NASDAQ стала асоціюватись із високотехнологічним сектором економіки. NASDAQ на даний момент є другою за розмірами біржею у світі. Капіталізація компаній, що торгуються, становить понад 11 трлн. доларів, 3004 емітентів знаходяться в лістингу. А середній щоденний оборот на червень 2022 р. становив 1,3 трлн. доларів США.

Внаслідок об'єднання двох найбільших бірж Японії (Осакської біржі цінних паперів та Токійської фондової біржі) утворився третій за величиною торговий майданчик у світі – Japan Exchange Group. Офіційною датою відкриття JPX є 1 січня 2013 р., але Токійська та Осакська біржі почали функціонувати ще 1878 р. Капіталізація ринку на червень 2022 р. становить понад 6 трлн. доларів. Лістинг налічує 3628 компаній, а обсяги торгів у середньому тримаються близько 0,5 трлн. доларів [35, С. 553-554].

Найбільша торгова платформа континентального Китаю – Shanghai Stock Exchange, розпочала торги у 1860-ті роки. SSE є некомерційною організацією, керованою Комісією з регулювання цінних паперів Китаю. Відмінною рисою біржі є торгівля двома типами акцій. Перший тип торгується за юані та доступний усім інвесторам. Другий тип номінований у доларах США і спочатку був доступний лише нерезидентам. З 2014 р. обмеження було знято, що дало свої плоди. З того моменту капіталізація ринку зросла майже вдвічі до 4,5 трлн. дол., а обороти за 4 роки підросли до 470 млрд. дол. США.

Euronext – найбільший європейський альянс бірж. Біржа Euronext вважається молодого біржею, незважаючи на те, що її витoki зародження ведуть до XVI століття. Вона була утворена в 2000 р. внаслідок злиття трьох великих європейських бірж – Амстердамської (Euronext Amsterdam),

Паризької (Euronext Paris) та Брюссельської (Euronext Brussels). Euronext розширює свою глобальну присутність шляхом злиття з багатьма найбільшими біржами Європи та всього світу. У історії Euronext значною подією стало поєднання NYSE (NYSE Euronext). Об'єднання проіснувало до 2013 р. Також до складу групи увійшли Португальська фондова біржа (Euronext Lisbon) та Лондонська міжнародна біржа фінансових ф'ючерсів та опціонів (London International Financial Futures and Options Exchange – LIFFE), тим самим Euronext розширив свої пропозиції, включивши акції, облігації, деривативи, біржові фонди, варанти та сертифікати, сировинні товари та індекси. Останньою до групи Euronext приєдналася Фондова біржа Осло (Норвегія) – Oslo Børs (OSEBX). Злиття відбулося 2019 р. Oslo Børs є єдиним регульованим фондовим ринком у Норвегії та водночас світовим лідером в енергетичному, судноплавному та морському секторах. 18 вересня 2020 р. Група Лондонської фондової біржі (LSEG) розпочала переговори з Euronext про продаж Міланської фондової біржі (Borsa Italiana). На сьогодні у лістингу Euronext налічує понад 1500 компаній, сумарна ринкова капіталізація яких складає понад 4,1 трлн. євро. Лідер із капіталізації у групі Euronext є Euronext Paris [25, с. 55].

Лондонська фондова біржа (London Stock Exchange – LSE) є найбільшою в Європі. У 1973 р. регіональні біржі Англії, що виникли понад 300 років тому, об'єдналися у фондову біржу Великобританії та Ірландії, отримавши у своїй назву Лондонська фондова біржа. У 1986 р. у Великій Британії відбулося дерегулювання фінансових ринків, зазвичай зване «Великим Вибухом», цей зсув скасував фіксовані комісії, і біржа перейшла на електронний формат торгівлі. Найбільша угода LSE відбулася 2007 р. – Об'єднання з Borsa Italiana (Міланською фондовою біржею). Це злиття створило провідну диверсифіковану біржову групу в Європі – Лондонську фондову біржу або London Stock Exchange Group (LSEG). До цієї групи зараз також входять MTS (європейський ринок з фіксованим доходом) та Turquoise (європейський фондовий ринок MTF). LSEG управляє торговими

майданчиками з широким спектром активів та інструментів: акції міжнародних компаній (емітенти з більш ніж 60 країн), ETF, облігації, деривативи, а також інструменти термінового ринку (ф'ючерси, опціони на індекс РТС). Торгівля на LSE ведеться на платформі Turquoise Derivatives (TQ). Диверсифікований глобальний бізнес біржі зосереджено на брокерських послугах, інформаційних послугах, управлінні ризиками та балансом, а також формуванні капіталу [36, с. 150].

Гонконгський ринок цінних паперів було офіційно створено 1891 р., коли було засновано Асоціація біржових торговців у Гонконгу. Він був перейменований на Гонконзьку фондову біржу в 1914 році. Об'єднавши у собі ще три біржі, до 1986 р. HKSE стала одним із флагманів китайського ринку цінних паперів. Сьогодні капіталізація ринку становить понад 4,2 трлн. доларів за денного обігу 205 млрд. доларів США.

Шеньчженьська фондова біржа схожа на Шанхайську. Вона також знаходиться під крилом Комісії з регулювання цінних паперів Китаю. Торги здійснюються двома типами акцій, а біржа знаходиться у десятці найбільших торгових майданчиків у світі. Якщо провести аналогію із найбільшими біржами США, то Шеньчженьська фондова біржа це китайський NASDAQ. На базі SZSE з жовтня 2009 р. відкрився ChiNext – торгова платформа, що спеціалізується на залученні інноваційних компаній, що швидко ростуть. Сьогодні Шеньчженьська фондова біржа налічує 2115 компаній, 730 з яких відносяться до ChiNext. Загальна капіталізація ринку становить 3 трлн. Доларів [36, с. 150].

Біржова група Deutsche Börse посідає дев'яте місце у рейтингу найбільших бірж світу. У 1585 р., коли низка торговців вирішують стандартизувати обмінні курси для різних валют, використовуваних біля Німеччини, утворюється Франкфуртська біржа – одне із ключових активів Deutsche Börse. Крім того, до складу групи входять біржа Eurex, що спеціалізується на торгівлі похідними фінансовими інструментами, та розрахунково-клірингова організація Clearstream. Відмінними рисами

Deutsche Börse є найменший котирувальний лист серед найбільших бірж – всього 509 найменувань і досить низькі середньоденні обороти.

У 1875 р. у місті Мумбаї (Індія) було засновано найстарішу азіатську фондову біржу. Спочатку Бомбейська фондова біржа (Bombay Stock Exchange – BSE) була просто неформальною зустрічю трейдерів акцій, потім біржові маклери утворили першу офіційну асоціацію, відому як Native Share & Stock Brokers Association. Сьогодні BSE є провідною біржовою групою Індії та однією із значних світових бірж. Діяльність BSE диверсифікована за кількістю та профілем послуг, що надаються своїм клієнтам та учасникам: послуги на ринку капіталу, включаючи кліринг, розрахунки та управління ризиками, навчання інвесторів. BSE також включає платформу для торгівлі акціями малих і середніх підприємств (МСП). Бомбейська біржа має як стратегічних партнерів Deutsche Bourse та Сінгапурську фондову біржу. У світовому рейтингу бірж BSE виступає як біржа з найбільшою кількістю емітентів, які розміщують на її торгових майданчиках свої цінні папери. Кількість лістингових компаній на майданчиках біржі BSE налічує понад 6000 компаній. Доступ до біржі BSE дозволяє інвесторам торгувати акціями, валютами, борговими інструментами, деривативами та взаємними фондами. Загальна продуктивність BSE вимірюється еталонним індексом Sensex, що включає 30 найбільших і найбільш активно торгуються акцій BSE, що охоплюють 12 секторів [25, с. 56].

У сукупності 10 найбільших бірж світу формують близько 77 % капіталізації світового фондового ринку або 65,6 трлн. дол. США. Щоденний обсяг торгів акціями на них понад 5 трлн. дол., що становить 40 % від світового обороту, причому 22 % припадають виключно на NYSE та NASDAQ (рис. 2.1). Акції 24 тис. емітентів доступні на торгах. Тут лідирує JPX, де можна знайти близько 7 % усіх світових емітентів – ось де можна справді диверсифікувати портфель.

Результати дослідження показали, що найбільше зростання обсягів капіталізації в період 2018-2022 рр. спостерігалось в Американському регіоні, зокрема на фондовій біржі NASDAQ, відносно відхилення становить 145 %, тоді як абсолютна динаміка – 11281 млрд. дол. США, що є вражаючим результатом. За нею слідує Нью-Йоркська фондова біржа, незважаючи на відносно відхилення в розмірі 34 %, її абсолютна динаміка становила 6659 млрд. дол. США, що значно перевищило показники інших фондових бірж. Що стосується Європи, Африки та Близького Сходу, то в даних регіонах найкраща динаміка спостерігалася на фондовій біржі Euronext. Азіатсько-Тихоокеанський ринок цінних паперів характеризується помірним, але водночас динамічним зростанням [8, с. 11]

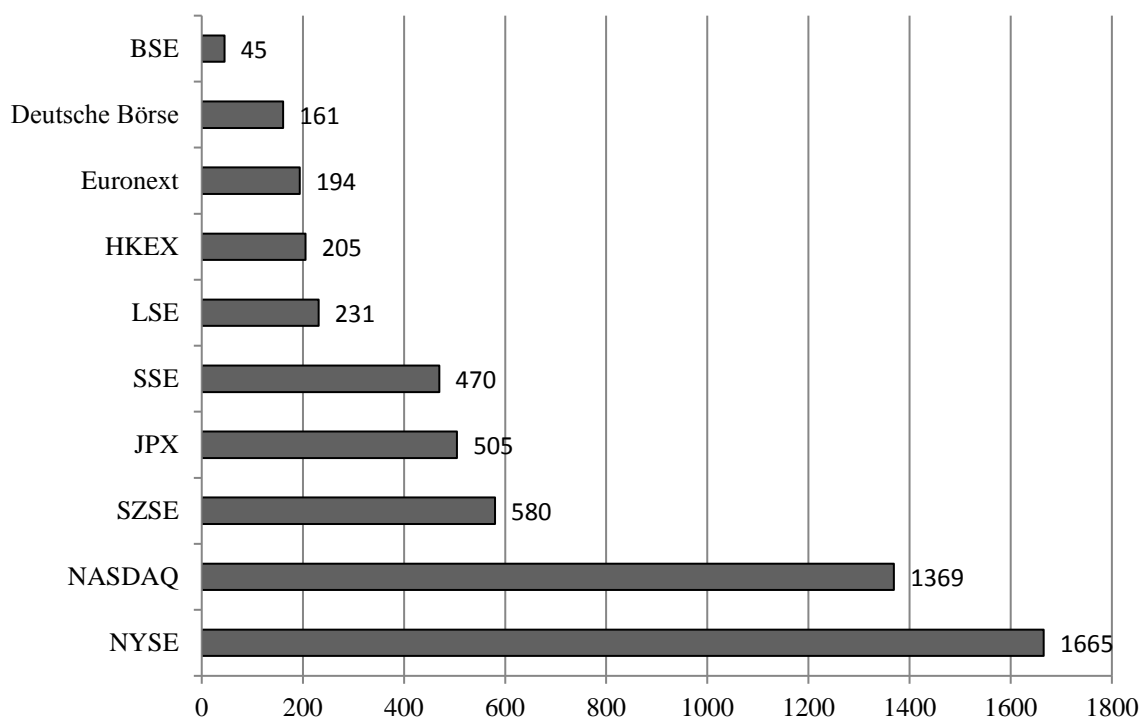

Рис. 2.1. Середньоденний оборот на ринку акцій, (млрд. дол. США).

Джерело: Марченко А. А. Географія найбільших фондових бірж Європи / А. А. Марченко, А. О. Корнус // Крок у науку: дослідження у галузі природничо-математичних дисциплін та методик їх навчання: матеріали Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю студентів, аспірантів і молодих учених, (1 грудня 2022 р.). – Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2022. – С. 55.

Ефективність механізму функціонування фондового ринку в умовах нестабільності залежатиме від можливостей створення архітектури світового фінансового ринку, що базується на самоорганізації та організації, адекватній вимогам глобалізації.

Варто пам'ятати, що доступ до нових торгових майданчиків – це не лише розширені можливості у виборі інструментів, можливості диверсифікації інвестиційного портфеля, але й додаткові ризики. Адже найчастіше для інвесторів, зокрема для новачків, вибір на користь того чи інколи фінансового активу виходить із бренду, популярності компанії, що проводиться маркетинговою програмою. В умовах великого вибору серед нових невідомих компаній-емітентів робота за таким правилом заходить у глухий кут. Вибір надійних активів із перспективою зростання має будуватися на всебічному фундаментальному аналізі бізнесу компаній. Це навик, якому можна навчитися. Він потребує додаткових витрат часу, але такий підхід дає більш прибутковий результат.

Таким чином, фондові біржі займають особливе місце на світовому фондовому ринку. Сучасний фондовий ринок є доволі динамічним та знаходиться в постійному русі, для всіх проаналізованих показників характерна залежність від загальносвітових тенденцій.

2.3. Аналіз та оцінка фондового ринку України

Національні фінансові ринки залучаються до світового ринку капіталу, посилюється їх взаємозалежність. Дані процеси мають як позитивні, і негативні наслідки. З одного боку, відбувається приплив капіталів на економіку, знижується його вартість суб'єктів господарювання, удосконалюється організаційний механізм проведення фінансових операцій, підвищується їх ліквідність, знижуються фінансові витрати. З іншого боку, проявляється дестабілізуючий вплив інтеграції лише на рівні національних фінансових систем, підвищується чутливість економік до зовнішніх

несприятливих чинників, зростають валютні ризики, ускладнюється проведення незалежної грошово-кредитної політики центральних банків.

Україна, будучи учасником міжнародних економічних відносин, залучається до процесів інтеграції та глобалізації, що має безпосередній вплив на розвиток фінансового ринку загалом та фондового ринку країни зокрема. Оцінка ступеня залучення фондового ринку України до світового ринку капіталів та аналіз впливів допоможе максимально використати всі позитивні наслідки та знизити ризики негативних впливів.

Фондовий ринок – це досить новий та раніше невідомий для України вид діяльності. У Європі та Америці торгівля акціями, ф'ючерсами та різними товарами на біржах налічує вже близько двохсот років. В Україні перші біржі почали з'являтися на початку 90-х років, вони мали хаотичний характер і служили швидше інструментом обміну товарами, ніж реальним фондовим майданчиком. Перші цінні папери: ваучери, векселі, купони, тощо використовувалися в різних кримінальних схемах із захоплення підприємств, відходу від податків та відмивання грошей. На даний момент в Україні функціонує 11 фондових бірж: ПФТС, Київська Міжнародна Фондова Біржа (КМФБ), Українська Фондова Біржа (УФБ), Українська Міжбанківська Валютна Біржа (УМВБ), Фондова Біржа «ІННЕКС», Південно-Українська Торгово-Інформаційна Система «Південь-Сервер» (ПТІС), Придніпров (ПФБ), Українська Міжнародна Фондова Біржа (УМФБ), Торгово-Інформаційна Система «Перспектива», Східно-Європейська Фондова Біржа (СЄФБ) та Українська Біржа (УБ) [58].

Історія розвитку фондового ринку України налічує не більше 15 років, проте навіть на такій нетривалій тимчасовій ділянці можна помітити зміни, що відбуваються як у динаміці, так і в структурі операцій. Вітчизняний ринок відносять до групи фондових ринків, що у процесі становлення, граничні ринки (frontier market) поруч із ринками таких країн, як Польща, Угорщина, Словенія, Колумбія, Філіппіни, Оман [58].

Фондовий ринок України поступово цивілізується і, якщо порівнювати його з тим, що був наприкінці 1990-х рр., то бачимо чимало позитивних зрушень. Ваучерна приватизація створила ґрунт для появи кількох великих промислово-фінансових груп (ПФГ), які, користуючись практично повною бездіяльністю Антимонопольного комітету, сконцентрували у своїх руках більшість прибуткових активів. В умовах гіперінфляції, величезних відсоткових ставок і слабого контролю за фінансовими ринками частки власності мінори тарних акціонерів приватизованих підприємств були розмиті та знецінені, тож реального фондового ринку й не було. Водночас кількість організаторів біржових торгів зростала, а контракти з ЦП слугували інструментом перерозподілу капіталу між олігархічними групами.

На рис. 2.2 представлено сучасну структуру фондового ринку України:

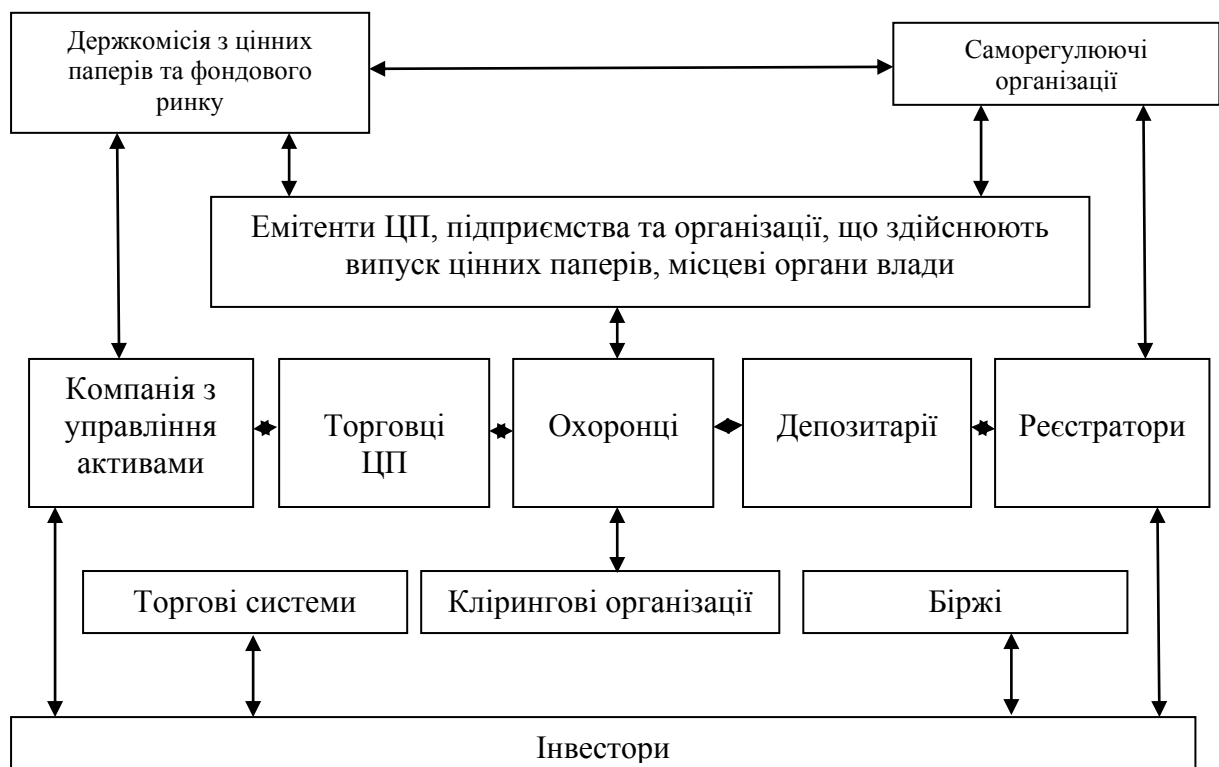

Рис. 2.2. Інфраструктура фондового ринку України.

Джерело: Назарчук М. О. Фондовий ринок України на початку ХХІ століття: стан та тенденції розвитку / Назарчук М. А. // Ринок цінних паперів. – 2018. – № 9. – С. 36.

Ситуація почала змінюватися після фінансової кризи 2008-2009 рр., наслідки якої уряд намагався послабити за допомогою різкої девальвації гривні. Якщо у 2006-2009 рр. середньорічний обсяг біржових контрактів із ЦП складав приблизно 35 млрд. дол. (5,6 млрд. дол.), то з 2010 р. почалося різке зростання від 131,3 млрд. дол. (16,3 млрд. дол.) до 629,4 млрд. дол. (46,3 млрд. дол.) у 2015 р. У 2016 р. різкий обвал до 290,8 млрд. дол. (12,6 млрд. дол.), подальше незначне скорочення у 2017-2018 рр. з наступним зростанням у 2019-2022 рр. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні показники фондового ринку України протягом 2015-2022 рр.,
млрд. дол.

Показник	Роки								Середній темп зміни, %
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
К-ть організаторів торгівлі	10	10	9	8	5	6	4	4	-14,16
К-ть випусків акцій	156	158	128	118	93	78	71	35	-12,30
Обсяг випуску акцій	142,2	128,6	209,4	324,8	22,3	63,5	33,0	9,9	-21,88
К-ть випуску облігацій	263	155	118	114	110	88	96	72	-15,46
Обсяг випуску облігацій	38,3	12,4	6,7	8,4	15,5	11,3	32,9	6,7	-2,50
Обсяг біржових контрактів	629,4	290,8	237,0	205,8	260,9	305,0	335,4	204,1	-9,96
- на первинному ринку	20,7	7,0	4,3	4,0	5,9	3,3	0,2	0,3	-53,85
- на вторинному ринку	608,7	283,8	232,7	201,8	254,9	301,7	335,2	203,8	-9,46

Примітка. Складено автором за даними Офіційної-інтернет сторінки Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-dov>.

Перший Український фондовий майданчик з'явився в лютому 1996 року, нею стала фондова біржа ПФТС. Але нормально функціонувати ПФТС змогла лише з початку 2000-х років, коли сформувався індекс ПФТС, який на сьогоднішній день включає 20 емітентів (підприємств) з різних галузей економіки України і змінюється в реальному часі. Індекс ПФТС сьогодні є головним індикатором стану українського ринку акцій, на цьому майданчику також проходять торги корпоративними, муніципальними, державними облігаціями та інвестиційними сертифікатами. Індекс розраховується на основі 20 підприємств металургії, електроенергетики, машинобудування,

видобувного сектору та банківської сфери. Крім того, 24 грудня 2009 р. Асоціація «Перша фондова торгова система», власник 100 % акцій ВАТ «ПФТС», на загальних зборах ухвалила рішення про продаж 50 % акцій біржі стратегічному інвестору. Продаж ПФТС став необхідністю, продиктованою високою конкуренцією із «Українською біржею» (УБ) [57].

Серед чинників впливу динаміку індексу ПФТС можна назвати як позитивні, і несприятливі. Серед позитивних слід зазначити такі, як [26, с. 665]:

- виділення Україні Світовим банком 400 млн. дол. США – першого траншу кредитної програми, спрямованої на реабілітацію фінансового сектора, загальним обсягом 750 млн. дол. США;

- підвищення Єврокомісією антидемпінгового мита на імпорт сталевих труб китайського виробництва до ЄС на 15 % до 39,2 % внаслідок позову європейських виробників труб (ArcelorMittal, Vallourec SA та Tubos Reunidos SA);

- збільшення експорту залізняку українськими гірничодобувними компаніями за 8 місяців 2021 року на 9 % порівняно з відповідним періодом минулого року;

- оголошення про пропозицію НАК «Нафтогаз України» власникам цінних паперів щодо обміну їх на нові бонди з купоном у 9,5 % та суверенною гарантією України з терміном погашення у вересні 2021 році.

До негативних факторів можна віднести [26, с. 666]:

- публікація інформації про незадовільну позицію України у світових рейтингах ділового середовища: 82-е місце за індексом глобальної конкурентоспроможності (загалом 133 країни, торік 72-а позиція);

- зниження рейтинговим агентством Moody's рейтингу 5 українських банків (ОТП банк, Райффайзен Банк Аваль, УкрСиббанк, Укрсоцбанк та VAB Банк);

– зниження рейтинговим агентством Fitch рейтингу НАК «Нафтогаз України» з рівня «С» до «RD» (обмежений дефолт) після непогашення 30 вересня єврооблігацій на суму 500 млн. дол. США;

– зниження цін на продукцію українських металургійних підприємств та скорочення Україною експорту стали у серпні на 11 % проти липня 2021 р.;

– невизнання Урядом та Фондом держмайна результатів аукціону з приватизації ВАТ «Одеський припортовий завод» та ймовірність затяжних судових позовів з боку компанії-переможця (ТОВ «Нортіма»).

Необхідно відзначити, що основними проблемами фондового ринку України є: низька ліквідність, залежність від зовнішніх майданчиків, погана технічна оснащеність та слабка проінформованість громадян про фондовий ринок. Найбільший денний обіг на українській біржі становив 60 млн. гривень. На ПФТС денний обсяг складає у середньому 30-40 млн. грн., тоді як на ММВБ денний оборот торгівлі акціями становить 1-2 млрд. доларів, але в провідних світових майданчиках значно більше. Такий низький обсяг угод спричинений серйозним недоліком ліквідності. За найпопулярнішими українськими акціями в день проходить у кращому разі 10-20 угод. Серйозні інвестори не зацікавлені у такому низько ліквідному ринку, тому основними гравцями вітчизняного ринку є спекулятивні закордонні фонди, націлені на швидке отримання прибутку, та українські фінансові компанії, які давно працюють на цьому ринку.

Доступ на вітчизняний фондовий ринок обмежує його слабка технічна оснащеність. Лише цього року українські компанії почали надавати послугу Інтернет-трейдингу своїм клієнтам. Ця послуга дуже поширена у всьому світі, вона дозволяє фізичній особі власноруч, через комп'ютерну програму, торгувати на фондових ринках, сплачуючи комісійні брокеру за скоєні угоди. Це заощаджує час та кошти та дає клієнту можливість бачити свої угоди в реальному часі. В Україні кількість користувачів цієї послуги поки що вимірюється сотнями, у світі таких користувачів вже мільйони.

Через низьку ліквідність українського фондового ринку головну роль у ньому відіграють нерезиденти, які шляхом швидкого введення та виведення капіталу можуть піднімати та опускати український ринок. Вітчизняні гравці не мають достатніх коштів для ефективних маніпуляцій на ринку та протистояння іноземному капіталу. Вони можуть рухатися в руслі тенденції, заданих іноземними гравцями, або формувати слабкі рухи, коли ті вийдуть. Основним двигуном для українського ринку є Американський, Європейський ринки, вітчизняний ринок часто повторює їх рухи, тільки в значно більшому масштабі. Цю тенденцію легко помітити, якщо порівняти прямі іноземні інвестиції в Україну з індексом ПФТС.

Однак, незважаючи на тяжке становище української економіки, перспективи розвитку фондового ринку мають. Для цього насамперед потрібно вирішити конфлікт між ПФТС та «Українською біржею». Другою найважливішою проблемою вітчизняного ринку є вкрай мала ліквідність. Цю проблему можна вирішити двома способами. Перший – це активна участь держави у розвитку фондового ринку шляхом створення ефективного механізму контролю та управління, а також створення умов для інвестування коштів недержавними пенсійними фондами та іншими організаціями. Ще одним вирішенням проблеми нестачі ліквідності може бути активне залучення фізичних осіб на фондовий ринок України. За статистикою близько 20 % громадян у Європі та Америці так чи інакше інвестують у фондовий ринок. З урахуванням дій пенсійних фондів та страхових компаній ця цифра перевищує за 60 %. В Україні ж менше 1 % громадян бере участь у подібних фінансових операціях, і лише 7 % знає, що це таке [39, с. 135]

Однак існують значні відмінності за швидкістю виходу фондових ринків регіонів та груп країн із нинішньої біржової кризи. Лідерство у цьому процесі захопили біржі країн Східної Європи та Азії. На відміну від світових майданчиків, на українському ринку, як і раніше, зберігається висхідна динаміка. Швидше за все, висхідний тренд буде присутнім і завтра. Єдиною перешкодою можуть стати не дуже позитивні статистичні дані із США.

Узагальнюючи все сказане вище, можна зробити висновок, що фондовий ринок України знаходиться на самому початку свого розвитку. Він має пройти всі складні етапи становлення, щоб стати реальним економічним індикатором та ефективним механізмом інвестування. Без активної участі держави та окремих громадян, пройти цей шлях неможливо. Незважаючи на відсталу інфраструктуру та застарілі виробничі фонди, наша країна має великий промисловий потенціал. Щойно вітчизняна економіка почне нормально розвиватися, модернізуючись та залучаючи інвестиції, на повну міць запрацює і фондовий ринок, оскільки на сьогоднішній день це найефективніший інструмент для заробітку грошей у світі.

Висновки до розділу 2

Темпи розвитку фондового ринку, його якісні аспекти, а також розкриття його інвестиційного потенціалу залежать від конкретних заходів державної політики у сфері фінансового сектору. Таким чином, майбутній розвиток фондового ринку неможливий без реформування більшості складових ринку та усунення перешкод, що заважають цьому розвитку. Має бути переосмислена та суттєво підвищена роль фондового ринку у залученні інвестиційних ресурсів та спрямуванні їх на оновлення виробничого потенціалу, створення умов для становлення потужних інституційних інвесторів.

Саме виникнення фондового ринку в Україні було пов'язане, перш за все, з приватизацією власності, її роздержавленням і акціонуванням. Цей підхід розвивався, в основному, шляхом кількісного зростання уособлених господарських суб'єктів. В результаті чого з'явився соціальний фундамент ринкової економіки – мале і середнє підприємництво. Фондовий ринок повинен формуватися на основі емісії цінних паперів інвестиційного походження. Та частіше всього цінні папери емітувались як інструменти власності, що для стану фондового ринку не дуже вагомо. Особливо це

стосується вторинного ринку, який, на відміну від своєї назви, повинен бути головним

Таким чином, в ході дослідження сучасного стану фондового ринку в Україні з'ясовано, що він перебуває в кризовому стані. Наслідком цього стало падіння попиту на цінні папери, проблеми з ліквідністю, низька прозорість, недостатня захищеність прав інвесторів та недостатня законодавча база щодо механізмів державного регулювання та нагляду на фондовому ринку. Відповідно до цього, важливого значення набуває тенденція до підвищення надійності фондового ринку та рівня довіри до нього масових інвесторів. Одним із перспективних методів розвитку даного ринку є забезпечення умов для залучення інвестицій на підприємства, доступ цих підприємств до більш дешевого, порівняно з іншими джерелами, капіталу та стимулювання притоку інвестицій в економіку України через інтеграцію фондового ринку у світові ринки капіталу.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЛІ МІЖНАРОДНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Вплив пандемії COVID-19 на стан та перспективи розвитку міжнародного фондового ринку

Протягом перших двох десятиліть XXI століття світова фінансова система зазнала значних змін, результати яких повною мірою ще не можуть бути однозначно оцінені. Якщо в першій частині аналізованого періоду (до світової економічної та фінансової кризи 2007-2009 рр.) йшлося про динамічну фінансову глобалізацію, загальна оцінка перспектив і результатів якої виглядала швидше оптимістично, то після кризи відбулася зміна багатьох трендів, і в даний час в повною мірою йде дискусія про переважання глобалізаційних чи деглобалізаційних тенденцій.

Під впливом кризи 2007-2009 років. було запущено процес реформування світової фінансової системи. Реформа була покликана боротися з тими проблемами у світовій фінансовій системі, які спричинили цю кризу, а також підвищити її стійкість. Проте результати реформи виявилися неоднозначними, різні сектори торкнулися нею різною мірою. В результаті до кінця 2010-х років. знову почали накопичуватися проблеми у світовій фінансовій системі [45, с. 225].

На ці тенденції в 2020 р. наклалася нова світова економічна криза, викликана поширенням пандемії COVID-19, яка хоч і не зародилася всередині світової фінансової системи, але мала на неї значний вплив. Ця криза знову підвищила актуальність реформування світової фінансової системи для підвищення ступеня її стійкості.

Пандемія нової коронавірусної інфекції змусила інвесторів з усього світу переглянути свої погляди на майбутнє світової економіки. Пандемія

позначилася на економічних системах усіх країн, зокрема й економіці України. Обмежувальні заходи, запроваджені у різних країнах, негативно вплинули на всі галузі, залежні від споживчої активності: торгівля, туризм, розваги та інші. Фондовий ринок є найважливішою частиною світової економіки. Його стан вкрай важливий для її стабільного розвитку, а крах фондового ринку може спричинити застій в економіці. Лютий та березень 2020 року виявилися найгіршими місяцями для фондових бірж усього світу з 2008 року. Біржові індекси втратили десятки відсотків.

Поточна світова економічна криза, що почалася в 2020 р. у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, мала певну специфіку в порівнянні з попередньою світовою економічною кризою. По-перше, слід зазначити, що він прийшов із реального сектора і лише потім поширився на фінансовий сектор. По-друге, після початкового різкого негативного шоку була швидка реакція з боку грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики розвинених країн, що сприяла відновленню динаміки світових фінансових ринків [44, с. 119].

Початковий шок мав місце навесні 2020 р. Найбільш яскраво він проявився на світовому фондовому ринку та на світових товарних ринках, на яких дедалі більшу роль відіграє фінансова складова (через похідні інструменти). Індекс VIX, що вимірює волатильність світового фондового ринку, досяг максимальних значень у березні 2020 р., порівнянних з піковими значеннями жовтня-листопада 2008 р. Однак, на відміну від попередньої світової економічної кризи, зниження волатильності відбувалося швидше, хоча до березня продовжувала залишатися більш високому рівні, ніж «нормальні» докризові значення [44, с. 120].

Повсюдне поширення COVID-19 призвело до зменшення попиту переважно на такі нафтопродукти, як бензин, авіаційний гас тощо. Це зумовлено закриттям кордонів країн та обмеженням переміщення людей, оскільки на транспортну галузь припадає більше половини споживання нафти. У таких умовах обвалилися ціни на нафту, а за ними й акції

нафтовидобувних компаній. Інвестори почали позбавлятися акцій авіакомпаній, компаній-представників нафтової галузі, виробників споживчої електроніки та багатьох інших компаній, оскільки вони очікували падіння виручки і, як наслідок, доходів. Таким чином індекси провідних світових бірж обвалилися.

Падіння індексу фондового ринку, яке супроводжується статистичною нестабільністю, стартує з січня 2020 р. у Китаї. Деякі свідчення про виникнення вибухонебезпечного колапсу в Таїланді з'являються в лютому. Аналогічні свідчення можна датувати до кінця лютого більшості інших країн вибірки. Китайські ринки швидко відновлюються, ймовірно, завдяки швидким та жорстким втручанням уряду. З іншого боку, нестабільність, мабуть, триває довше в інших країнах.

Він продовжує розвиватися приблизно до останнього тижня березня в Австралії, США, Гонконгу, Іспанії, Південній Кореї, Італії, Франції, Німеччині, Великобританії, Швеції, Швейцарії, Японії та Тайвані; та перший тиждень квітня у Сінгапурі, Індії та Таїланді. Деяка нестабільність є наприкінці травня в Бразилії і, можливо, в Японії. Під час своїх найгірших періодів помірно вибухових обвалів усі країни зазнають вираженого зниження на своїх фондових ринках, що варіюється від – 9,7 % та – 10,2 % (США та Гонконг, відповідно) до – 28,9 % та – 33,1 % (Австралія та Іспанія). За винятком Бразилії та, можливо, Японії, країни у вибірці перебувають на шляху невибухового відновлення в період із квітня до травня. У деяких із цих економік (Південна Корея, Тайвань, Таїланд, Швеція, Австралія, Японія та США) [11, С. 84-86].

Як і очікувалося після випуску вакцини від коронавірусу, фондовий ринок пожвавився. Індекс найбільших компаній США S&P 500 досяг історичного максимуму в 3646 пунктів, сукупна капіталізація компаній із 47 країн підскочила, за методикою MSCI AllCountryIndex, відразу на 1,8 трлн. доларів, ціни на нафту подорожчали на 10 %. В результаті вибухове зростання спостерігалось не тільки у акцій самих розробників вакцини (цінні

папери Pfizer подорожчали на 14 %, BioNTech на 21 %), а й у компаній, які зможуть почати працювати на повну силу лише після скасування всіх карантинних обмежень [11, с. 86].

На тлі спалаху нової хвороби інвестори переглянули свої погляди на майбутнє світової економіки. Обмежувальні заходи, що вводяться в різних країнах, негативно вплинули практично на всі галузі, пов'язані зі споживчою активністю: туризм, торгівля, громадське харчування, розваги та інші. У разі карантину люди витрачають і пересуваються менше. Учасники торгів почали позбавлятися акцій авіакомпаній, нафтовиків, виробників споживчої електроніки та інших компаній, очікуючи падіння виручки та доходів.

Індекси провідних світових бірж обвалилися. Один лише італійський індекс FTSE MIB з 19 лютого до 11 березня втратив 29,8 %. Режим самоізоляції став поштовхом до прискореного переходу на цифрові технології, що підтримало компанії технологічного сектора. Зростали акції біотехів та фармацевтичних компаній, оскільки інвестори очікували появи вакцини та ліків від коронавірусу. Невизначеність у світовій економіці сприяла зростанню цін на золото. На своєму піку дорогоцінний метал подорожчав до рекордної позначки 2069,4 дол. США за унцію. Слідом за золотом звернулися акції золотодобувних компаній [33 с. 96].

Зростання фондових індексів, що впали на початку пандемії, підтримали трильйонні пакети допомоги, виділені центробанками: більшість цих коштів осіла на ринках, підштовхнувши котирування вгору. Попри негатив у світовій економіці приплив ліквідності викликав ралі на ринках акцій. Щоб урятувати економіку, центробанки по всьому світу запроваджують низькі відсоткові ставки.

Від процентних ставок безпосередньо залежать банківські ставки за вкладками – вони також опустилися до мінімальних значень. Приватні інвестори шукають альтернативні та більш прибуткові способи вкладень. Тому фондові ринки реєструють більший приплив вкладників. Консервативні способи інвестування зараз приносять мінімальний прибуток: ті ж банківські

вклади та облігації залежать від процентної ставки та приносять мінімальний прибуток. Інвестори шукають альтернативні способи вкладення. Саме тому в 2020 р. рекордно злетіли такі високоризикові активи, як біткоїн, IPO молодих компаній AirBnb та Doordash, акції Tesla.

У результаті можна відзначити, що фондовий ринок дуже впливає на економіку країн, проте через його волатильність і багато зовнішніх факторів дуже складно прогнозувати і оцінювати його подальший розвиток в цілому. Однак очевидно, що фондові ринки є відображенням подій, що відбуваються, і це помітно в силу привабливості цінних паперів окремих компаній, які показували стабільне зростання навіть під час пандемії. Через різні по відношенню до ризиків інвесторам актуальність вкладень ніколи не пропаде, тому що які б ситуації у світі не відбувалися, знайдеться інвестор, який буде зацікавлений в угодах: ризикофіл у найбільш ризикованих і вкладатиметься в ризиковані котирування акції, а ризикофоб – у найбільш раціональні облігації, зменшуючи свої ризики.

Таким чином, вакцинування довело, що відновлення фондового ринку – це не ілюзія. Відбулася швидка переорієнтація ключових компаній та інвестор відразу ж знайшов інструмент для вкладників – технологічні компанії. Хоча фондовий ринок багатьох країн через величезні просадки у котируваннях компаній, які болісно переживали коронавірус, і зазнав краху, але його відновлення більше залежить від загальних тенденцій відновлення світової економіки.

3.2. Досвід фондового ринку розвинених країн для фондового ринку України

В умовах поглиблення ринкових відносин в Україні розвиток фондового ринку є найважливішим фактором активізації підприємницької діяльності, фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання та економічної безпеки держави загалом. Фондовий ринок – це досить новий

вид підприємницької діяльності в Україні. Останнім часом спостерігається підвищення його ролі у залученні ресурсів в економіку, активізації підприємницької діяльності через збільшення кількості та видів операцій на фондовому ринку України. Фінансова криза, названа «банківською» і яка почалася в 2008 році, загострила проблему пошуку альтернативних джерел фінансування бізнесу. Особливо актуальною є ця проблема для України, країни, в якій катастрофічні наслідки кризи призвели до зростання кредитного відсотка, банкрутства банків, ускладнення умов отримання кредиту та навіть тимчасового мораторію на здійснення валютного кредитування. Усе це значно ускладнило доступом до традиційного виду джерела фінансування – банківського. Подібна ситуація змушує економічних агентів шукати альтернативні джерела залучення ресурсів, одним із яких є фондовий ринок України. Не будучи панацеєю в нашому випадку системної та структурної кризи, він є одним із головних важелів розвитку сучасної економіки. З іншого боку, стан фондового ринку можна вважати одним із індикаторів стану національної економіки та економічної безпеки держави загалом. Усе це визначає актуальність аналізу ринку та розвитку механізмів його управління.

Метою цього підпункту є оцінка перспектив розвитку фондового ринку України в контексті розвитку світової та вітчизняної економіки, поглиблення міжнародних економічних відносин та забезпечення національної та підприємницької безпеки.

Український фондовий ринок зараз перебуває на стадії формування та становлення. Незважаючи на об'єктивні труднощі, які виникають при цьому, зроблені кроки дають надію, що Україна поступово наближається до мети – створення ефективного та справедливого ринку цінних паперів, регульованого державою та інтегрованого у світові фондові ринки. Водночас вже є перші, іноді негативні уроки. Зокрема, такі прикро розчарування, як протиправна діяльність деяких довірчих товариств та фінансових посередників на ринку цінних паперів. Причина цього – недосконалість

законодавчої бази та відсутність ефективного контролю з боку держави за процесами, що відбуваються на фондовому ринку [61].

Вітчизняному фондовому ринку сьогодні притаманні риси [16, С. 24-26]:

- невеликі обсяги та неліквідність;
- політична нестабільність, що посилює недовіру інвесторів;
- неоформленість у макроекономічному розумінні;
- нерозвиненість матеріальної бази, технологій торгівлі, регулятивної та інформаційної інфраструктури, реєстраційної, депозитарної та клірингової мережі;
- ослаблена роль державного регулювання, яка пояснюється його роздробленою системою (кілька державних органів прямо впливають на ринок та регулюють його);
- висока міра всіх ризиків, пов'язаних з цінними паперами (прибуткового ризику, ризику ліквідності, політичного, законодавчого та інших ризиків);
- дуже високі технічні ризики (ризик неврегульованості розрахунків за цінними паперами, ризик передачі коштів тощо);
- значні масштаби грюндерства, агресивна політика установи нежиттєздатних компаній;
- відсутність великих, з тривалим досвідом роботи, інвестиційних інститутів, які заслуговують на громадську довіру;
- відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців;
- агресивність, гостра конкуренція через відсутність традицій ділової ринкової етики.

Кризовий стан фондового ринку України обумовлений насамперед такими факторами: кризовий стан економіки в цілому як наслідок загальносвітової кризи (падіння обсягів ВВП України, збиткова робота підприємств тощо), несистемне реформування економіки України (або

відсутність економічних реформ щодо), зниження рейтингу України всіма міжнародними рейтинговими агентствами, різкі коливання цін на нафту та дорогоцінні метали. Не можна не відзначити такої важливої характеристики вітчизняного фондового ринку, як залучення України до глобальних фінансових процесів.

Конкретними орієнтирами у досягненні світових стандартів на рівні цінних паперів є такі кінцеві цілі [18, с. 311]:

1) держава повинна мати розвинену та ефективно діючу систему Національного депозитарію цінних паперів. Крім збереження цінних паперів, система Національного депозитарію може здійснювати подальше обслуговування угод щодо цінних паперів та опрацювання інформації щодо них. Депозитарій може включати систему платежів до своєї структури, і бути пов'язані з окремою системою платежів;

2) створення системи заліку вимог за наявності достатнього обсягу ринку;

3) всі угоди з цінних паперів повинні виконуватися відповідно до принципу «постачання проти платежу»;

4) мають бути прийняті стандарти Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) для обігу документів з операцій з цінними паперами та їх нумерації.

Аналіз фондового ринку України показав, що значний обсяг торгівлі цінними паперами здійснюється поза організаційно оформленим ринком (96 % від загального обсягу торгів). Це також є негативним фактом у діяльності фондового ринку України. Єдиний фондовий ринок дозволить сформувати більш конкурентне і значно більш організоване ринкове середовище, в якому забезпечується формування більш високих рівнів попиту та пропозиції на цінні папери та можливість визначати реальну ринкову ціну (за винятком диктату з боку одного продавця чи покупця). Централізована модель фондового ринку є загальноприйнятою європейською практикою » [46, с. 145].

На фондовому ринку України також є загроза поглинання українського фондового ринку більш розвиненими іноземними ринками. По суті, цей процес тільки отримує розвиток, проте необхідно активно керувати ним на початковій стадії, щоб не втратити незалежний внутрішній ринок.

Український фондовий ринок характеризується вузькою базою фінансових інструментів, що обмежує можливості інвесторів щодо диверсифікації інвестиційних портфелів. Фінансові інструменти, які перебувають у зверненні на організованих торгах, представлені переважно акціями (45,64 % загального обсягу торгів) та корпоративними облігаціями (30,8 %). На фондовому ринку України практично немає похідних фінансових інструментів (опціон, ф'ючерс, форвард, операції РЕПО). Очевидно, необхідно активно використовувати похідні фінансові інструменти, наприклад, операції РЕПО – угода купівлі (продажу) цінного папера зобов'язанням зворотного продажу (купівлі) через певний термін за певною ціною. Інакше угода РЕПО може розглядатися як короткострокова позика під заставу цінних паперів, найчастіше короткострокових боргових паперів грошового ринку. Вони є специфічною формою короткострокового кредиту та фінансовим інструментом, що дозволяє значно підвищити загальну ринкову ліквідність фондового ринку. Саме ця властивість є стимулом захоплення інтересу до фондового ринку, а не постійне подорожчання або стрімке, непрогнозоване зростання цін фондового ринку, після якого може початися спад, що сприяє абсолютно спекулятивним угодам на ринку. Це пов'язано з недосконалою законодавчою базою регулювання таких фінансових інструментів на фондовому ринку України, зайвою його «зарегульованістю» [46, С. 146-147].

Фондовий ринок України характеризується недосконалою законодавчою базою. Фондові біржі України за законодавством не є комерційними організаціями, що відповідає світовій практиці. Наприклад, одну з найвпливовіших бірж у світі, Нью-Йоркську, визнали некомерційною корпорацією ще 1975 року. При цьому законодавство промислово

розвинених країн є менш «зарегульованим» і водночас більш жорстким щодо санкцій за порушення норм діяльності біржі, що підвищує безпеку їхніх економічних систем.

Український фондовий ринок характеризується слабким розвитком системи гарантування прав акціонерів. Подібне явище проявляється у рейдерстві, незаконних захопленнях підприємств, тиску на акціонерів, підкупі менеджерів тощо, що підвищує ризики емісії та розміщення на ринку цінних паперів, інвестицій у бізнес. Забезпечення економічної безпеки фондового ринку для суб'єктів господарювання є найважливішою складовою програми розвитку ринку » [46, с. 148].

В Україні спостерігається низька реальна прибутковість цінних паперів. Виплата дивідендів є скоріше нетиповим явищем для України, оскільки прибуток іде насамперед на реінвестування. З одного боку, компанія підвищує власне джерело формування коштів, але подібне явище, звісно, знижує стимули в інвесторів і є порушенням найважливішого постулату ринкової економіки – особистого інтересу. Забезпечення рівноваги між прагненням розвивати свій бізнес за рахунок залучених на фондовому ринку коштів та збільшенням фінансових стимулів інвесторам є ознакою досконалих економічних відносин на ньому.

Негативним явищем, що знижує економічну безпеку на фондовому ринку та впливає на розвиток фондового ринку України, можна вважати публікацію малої кількості інформації українськими підприємствами (особливо акціонерними компаніями, які в даному контексті є найважливішими) про свою діяльність. До того ж доступна інформація – недостатня якість, що змушує інвесторів діяти у стані крайньої невизначеності, а отже, порушується їхня фінансово-економічна безпека. Подібне явище багаторазово ускладнює ухвалення обґрунтованих управлінських рішень інвесторами, що знижує привабливість використання фондового ринку як джерела залучення коштів [19, с. 47].

Аналіз стану та динаміки розвитку фондового ринку України робить очевидною та обставина, що питання його системного реформування та нового підходу до регулювання є актуальною проблемою, яка потребує свого вирішення. Це твердження підтверджується тим фактом, що фондовий ринок України характеризується низкою інших негативних тенденцій: низькою ліквідністю фондового ринку, його високою залежністю від зовнішніх майданчиків, зовнішньою «зарегульованістю», поганою технічною оснащеністю та слабкою інформованістю інвесторів та громадян про фондовий ринок. Громадяни мають можливість вкласти свої кошти в інститути спільного інвестування – компанії з управління активами та пайові інвестиційні фонди, але мало хто з них знає про цю можливість, а після кризи багато інвесторів серйозно побоюються вкласти свої гроші в акції та інші цінні папери [19, С. 47-48].

Таким чином можна зробити висновок про відсутність системної програми розвитку фондового ринку України. З погляду на це комплексна програма розвитку фондового ринку має ґрунтуватися на системному підході:

- посилення конкурентоспроможності фондового ринку України;
- удосконалення системи регулювання ринку цінних паперів в Україні;
- розвиток корпоративного управління;
- розвиток інститутів спільного інвестування;
- розвиток інфраструктури ринку;
- розвиток Національної депозитарної системи;
- підготовка фахівців з питань фондового ринку та корпоративного управління.

Програма розвитку фондового ринку України має стати складовою програми з забезпечення її економічної безпеки в цілому та умовою фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

3.3. Основні шляхи ефективного розвитку фондового ринку України в умовах воєнного стану

Розвиток повноцінного фондового ринку в Україні йде досить повільно, але завдяки наявності освіченого та зацікавленого населення цей процес не триватиме багато часу. Більше того, в Україні вже є розвинена нормативно-правова інфраструктура та наявність фондового ринку у мікроформаті. Іноземні інститути добре налагоджені та готові вийти на український ринок, щойно припиняться бойові дії. Інвестиції будуть значні, і настане економічний розвиток. Отже, є привід подивитися на Україну з величезної перспективи.

Особливо великих втрат зазнали металургійна, нафтопереробна та авіаційна промисловість України. І лише доклавши значних зусиль, залучаючи інвестиції, технології та висококваліфіковані людські ресурси, їх вдасться відновити [21, с. 99].

Вищезгадана ситуація змушує серйозно переосмислити та знайти можливості для переходу України з держав з нестабільними інститутами та неможливістю розвитку до кола таких країн, як Ізраїль чи Південна Корея. Тому необхідно знайти інструменти та механізми, які б сприяли цьому. На мій погляд, саме сучасні Ізраїль та Південна Корея є найкращими прикладами успішного відновлення та функціонування в умовах постійного військового протистояння та проблем безпеки. Для порівняння, ВВП на душу населення в Україні станом на 2021 рік становив 4835,6 дол., а в Ізраїлі – 52170,7 дол. (в 11 разів більше) при населенні в 9,3 млн. осіб, у Південній Кореї – 34997,8 дол. (в 7,2 рази більше), населення якого становить 51,7 млн. осіб [32, с. 240].

Розвиток Ізраїлю та Південної Кореї за останні 70 років показує, що тільки шляхом формування власного самодостатнього економічного потенціалу можна побудувати стабільну державу, яка має значні військові ресурси та потенціал. У зв'язку з низьким внутрішнім попитом Ізраїль в

останній момент свого заснування і Південна Корея у післявоєнний період орієнтувалися на формування експортоорієнтованих конкурентоспроможних економік із високою доданою вартістю реалізованих товарів.

Вивчення досвіду Ізраїлю та Південної Кореї в період їх становлення як сучасних та високорозвинених країн показує, що важливо мати відповідальну та послідовну державну еліту та інститути, що виробляють прозору політику соціально-економічного розвитку країни, поступово формування та стимулювання потенціалу нації. Тобто серед суттєвих чинників успіху цих країн можна назвати довгостроковий та цілеспрямований облік інтересів широких верств населення, ефективну законність, справедливу та необтяжливу податкову політику, значні систематичні інвестиції у людський капітал. Як наслідок, через 20-30 років – відбувається інтелектуалізація суспільства та розвиток економіки інноваційного типу.

У цьому контексті, я вважаю, Україні необхідно стратегічно формувати своє бачення та інтереси у глобалізованому світі на найближчі 20-30 років, визначити основні пріоритети, ресурси, перебудувати під них державне регулювання та поступово тактичними кроками рухатися до досягнення проміжних та стратегічних цілей.

На жаль, потенціал вітчизняних бізнесових структур у роки війни був значно пригнічений. Таким чином, основними загрозами бізнесу у воєнний час є основні військові проблеми – насильницька загибель великої кількості людей, окуповані території, зруйновані підприємства, майстерні, склади, магазини, філії чи філії. До цього списку також входить більш тривала доставка та необхідність переїзду. Істотними проблемами є скорочення чисельності зайнятих, зниження продуктивності праці працюючих фахівців та його пригнічений психологічний стан. Багатьом власникам та менеджерам вищої чи середньої ланки дуже важко приймати рішення, тому що їм доводиться покладатися не на планування чи прогнозування, а скоріше на передбачення, гнучкість та власне критичне мислення. Впровадження нових продуктивних сегментів, інвестиції у перехід на нові напрями чи категорії за

таких умов відкладаються на невизначений термін, бізнес-структури переважно орієнтуються на виживання [32, С. 242-243].

Крім того, в роки війни купівельна спроможність переважної більшості громадян значно знизилася, велика кількість платоспроможного населення залишила країну або обмежила рівень витрат. За рахунок цього знизився загальний попит на більшість товарів та послуг, а також значно зменшився обсяг оборотних коштів вітчизняних бізнесових структур. При цьому облікова ставка НБУ становить 25 %, тому кредитування бізнесу за таких умов практично неможливе. Фондовий ринок України також малоефективний для залучення коштів – систематичне порушення прав власності на активи, постійні маніпуляції та правозастосовне та судове свавілля повністю знищили цей ефективний інструмент залучення коштів для бізнесу [55].

Хочу зазначити, що не всі українські підприємства страждають від воєнних дій та їхнє становище погіршується. Таким чином, для підприємств оборонно-промислового комплексу відбувається значне масштабування, значно зростає попит на їхню продукцію, надходять значні авансові платежі з бюджету та позабюджетних фондів. Але протягом року війни виробництво безпілотників, мін, снарядів, військової техніки тощо чомусь досі не на належному рівні.

Найменше страждають фірми, які надають ІТ-послуги іноземним замовникам. Вони також менше залежать від місцевих клієнтів та не вимагають складних логістичних маршрутів доставки та значних запасів чи сировини. Крім того, експортоорієнтовані підприємства, особливо розташовані (або перебазовані) до Західної України, отримали у 2022 р. широкий доступ на ринки ЄС завдяки запровадженню зони вільної торгівлі з Євросоюзом. Поки що ЄС скасував усі тарифи та квоти на українські товари, а також спростив транспортне сполучення. Якщо до Великої війни на ЄС припадало 41 % міжнародної торгівлі України, то протягом 2022 р. цей показник збільшився до 55,5 %. Для подальшої успішної інтеграції на ринки

ЄС вітчизняним бізнес-структурам необхідна адаптація до європейських технічних стандартів та регламентів, сертифікація продукції та виробництва відповідно до вимог Євросоюзу [55].

Крім того, на тлі відходу російських виробників із західних ринків в українському промисловому секторі з'явилися нові ніші на світових ринках, і цим потрібно оперативно скористатися. Провідну інформаційну, консультативну та стимулюючу роль (особливо для малого та середнього бізнесу) при виході на зовнішні ринки мають грати прагматичні державні органи, але їхня пропаганда та допомога, на жаль, практично відсутня.

Потенціал розвитку українських локальних виробників також збільшується за рахунок відходу з внутрішнього ринку деяких міжнародних гравців. Для багатьох підприємств гірничодобувної, будівельної, деревообробної, меблевої, архітектурно-дизайнерської, дизайнерської, транспортної та інших сфер широкі можливості відкриються у післявоєнний період при реконструкції, адже відновлення пошкодженої інфраструктури, будівель та доріг вимагає від компаній та державно-приватних партнерств, які надаватимуть ці послуги. У таких випадках держава має забезпечувати фандрайзинг за рахунок залучення коштів з репараційних фондів, конфіскацій та реставраційних грантів урядів інших країн, а приватна складова товариства має організовувати робітників та реставраційні служби. Організація цих процесів вимагає більшої прозорості, чітких та досяжних стандартів контролю з боку органів державної влади та, найголовніше, більшої доступності до тендерів для представників вітчизняного бізнесу (для сприяння його зростанню, масштабуванню та інноваціям), а не для відомих турецьких компаній [55].

Практично весь західний світ підтримує Україну у цій боротьбі проти російської агресії. Фінансову та військову допомогу надають не лише політичні органи США та Європи. Міжнародні економічні організації та інституції уважно стежать за ситуацією в Україні. Світовий банк (через IFC), МВФ, МБРР та інші організації готуються інвестувати у розвиток економіки

та фінансових інститутів України, щойно припиняться бойові дії та умови в країні дозволять їм працювати.

Європа та США мають успішну історію допомоги країнам, що розвиваються, у створенні та розвитку їх фінансових ринків. Туреччина, ПАР, Бразилія, Індія та багато інших збудували свою фінансову інфраструктуру за допомогою європейців та американців, як це зробила Польща.

Україна має успішну основу для надання іноземної допомоги. Не лише моральний настрій сприятливий у Європі та США для допомоги Україні, а й уже помітно, що в Україні освічене населення з високим рівнем підприємництва та наявність фінансових посередників та організацій.

Економічна статистика пророкує фондовому ринку України величезні перспективи. У 2021 р. (до початку війни) розмір української економіки дорівнював 200 млрд. дол., а вартість фондового ринку становила близько 5 млрд. дол. США, тобто ринкова капіталізація становить 2,5 %. Як показує приклад Польщі, Україні є куди зростати. Війна в Україні сьогодні лише робить країну перспективнішою в майбутньому [49].

Досвід країн, які пройшли руйнівні військові конфлікти і досягли успіху, показує, що державі необхідно швидше адаптуватися, гнучко та з максимальною ефективністю реагувати на виклики, активно розвивати інклюзивне підприємництво, а не олігархічні структури. Вже понад 30 років вітчизняне бізнес-середовище чекає на доступне фінансування, зручні державні послуги та захист прав власності на свої активи. Щоб вижити у сьогоднішніх складних геополітичних та гео економічних умовах, Україні необхідно перебудувати свою економіку на основі стійкості та самодостатності, вона має бути конкурентоспроможною з відповідними соціальними ліфтами та прозорим державним апаратом. Відновити його може, на мою думку, лише відповідальна політична еліта з ефективними державними інституціями та довгостроковою стратегією соціально-економічного розвитку.

Таким чином можна сказати, що розвиток повноцінного фондового ринку в Україні займе час, але через наявність добре освіченого та зацікавленого населення цей процес не займе багато часу. Більше того, в Україні вже є напрацювання юридичної та регулятивної інфраструктури та наявність фондового ринку у мікроформаті. Іноземні інститути правильно налаштовані та готові входити на український ринок, як тільки військові дії припиняться. Інвестиції будуть значними, і економічний розвиток буде. Так що є привід дивитися на Україну з величезною перспективою.

Висновки до розділу 3

Проблеми фондового ринку в Україні полягають здебільшого у відсутності стабільних політичних умов для його розвитку, надмірної залежності від тенденцій на світових фінансових ринках, а також у відсутності достатньої правової бази, що тягне за собою організаційні проблеми, без подолання яких стабільний розвиток та функціонування ринку цінних паперів неможливо.

Для приведення механізмів регулювання фондового ринку у відповідність до міжнародних стандартів доцільно адаптувати існуючий найкращий світовий досвід до умов України. Таким чином, ми пропонуємо органам державного управління розробити спільний план дій щодо вивчення та впровадження міжнародних стандартів у практику регулювання ринку цінних паперів. На основі цього можна підвищити інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність національної економіки, активізувати залучення прямих та портфельних інвестицій за рахунок створення сприятливих податкових та валютних механізмів регулювання фондового ринку України, модернізувати існуючі та створювати нові види цінних паперів, інструментів ринку, розширити спектр та підвищити якість послуг, що надаються учасниками ринку.

При цьому слід зазначити, що прозорі схеми регулювання ринку створять сприятливу основу для сумлінної конкуренції між емітентами цінних паперів, дозволять інвесторам та іншим зацікавленим особам оцінити ефективність управління інвестиційними процесами, сприятимуть інтеграція внутрішнього ринку цінних паперів у міжнародні ринки. Варто зазначити, що поточний стан розвитку українського фондового ринку є дуже важливим питанням, оскільки фондовий ринок, що ефективно функціонує, може стати основою для забезпечення економічної стабільності та проведення структурних реформ в Україні, що дуже актуально в такій ситуації. важкий час для України.

ВИСНОВКИ

Міжнародний фондовий ринок має велике значення для світової економіки та економік окремих держав. За допомогою цього ринку здійснюється фінансова інтеграція цих структур і спрощується система руху капіталу. Цей ринок є привабливим для інвесторів, оскільки дозволяє їм диверсифікувати інвестиційні ризики, формувати та здійснювати контроль за прибутковістю портфелів.

Досліджуючи питання сутності та значення фондового ринку, загалом можна сказати, що фондовий ринок – це сукупність торгових майданчиків, у яких купуються і продаються цінні папери, переважно – акції, дають змогу їх власникам отримати декларації про пайову участь у прибутках тій чи іншій громадської компанії. Ці майданчики називаються біржами, з допомогою яких відбувається взаємодія учасників ринку.

На фондовому ринку відбувається перерозподіл капіталів між галузями та сферами економіки, між територіями та країнами, між різними верствами населення. Ринок цінних паперів, будучи однією зі складових ринкової економіки, має можливості через свої механізми мобілізувати інвестиційні ресурси з метою економічного зростання, розвитку науково-технічного прогресу, інноваційної діяльності, освоєння нових виробництв.

Формування фондових ринків розвинених країн відбувалося протягом тривалого історичного періоду, зазнаючи вплив різних чинників розвитку економічної та правової системи держави. Тип фондового ринку сам собою не визначає рівень розвитку фінансової системи, так само як і рівень економічного розвитку. Проте зі зростанням національного добробуту фінансова система починає більше орієнтуватися ринку капіталу.

У сучасній ринковій економіці фондова біржа грає роль механізму перерозподілу національного доходу як загалом у народному господарстві, і між соціальними групами, галузями і сферами економіки. У сукупному

світовому фондовому ринку частка розвинених ринків становить 94 %, з них половина припадає на США, а 6 % – на ринки країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою.

Світовий фондовий ринок розвивається циклічно. Глобалізація фондових ринків посилює їхню взаємозалежність. Нестабільність курсів провідних західних валют також істотно впливає на рух фінансових потоків між ринками США, Західної Європи та Японії. Нові технології призводять до зміни характеру фондових ринків – змінюється їхня структура, зникає географічна приналежність учасників єдиного ринку.

Проведено аналіз функціонування провідних фондових бірж світу. Для дослідження було обрано 10 фондових бірж з різних регіонів, а саме: New York Stock Exchange (NYSE) – США; National Association of Securities Dealers Automated Quotation (NASDAQ) – США; Japan Exchange Group (JPX) – Японія; Shanghai Stock Exchange (SSE) – Китай; Euronext – Європейський союз; London Stock Exchange (LSE) – Велика Британія; Hong Kong Stock Exchange (HKEX) – Китай; Shenzhen Stock Exchange (SZSE) – Китай; Deutsche Börse – Німеччина; Bombay Stock Exchange (BSE) – Індія.

Зокрема, якщо спробувати ранжувати фондові біржі, то Nasdaq виявляється найуспішнішою, оскільки останніми роками регулятор стабільно нарощує ринкову капіталізацію, значно вищу за інші біржі, а саме 19,3 трлн. USD США у 2022 р. Наступною варто відзначити Гонконгську фондову біржу, яка протягом 4 років фактично була на тому ж рівні капіталізації, що й Лондонська фондова біржа, але у 2020 р. ці інституції розійшлися в різні боки, де азіатські регулятор виявився переможцем з показником 6,4 трлн. дол. США. На останньому місці в рейтингу, але не гірше за показниками, знаходиться Австралійська фондова біржа з ринковою капіталізацією в 1,5 трлн. дол. США.

За результатами дослідження розвитку фінансових ринків в умовах глобалізації можна спостерігати наступні тенденції: глобальна пандемія COVID-19 вплинула на показники світового валового продукту, який значно

впав у 2020 р., однак, глобальні фінансові інститути продовжували збільшувати розмір власних активів; державні борги всіх економік світу досягли рекордного рівня, набагато вищого, ніж під час фінансової кризи 2009 року; тенденція до зниження глобального потоку прямих іноземних інвестицій зберігалася під час пандемії; середній індекс розвитку світових фінансових ринків за останні 10 років практично не змінився, при цьому спостерігається великий розрив у балах між розвиненими країнами, що розвиваються; інвестиції у фінансові технології стають привабливішими в останні три роки.

Варто зазначити, що міжнародний фондовий ринок ніколи не стоїть на місці, він постійно функціонує та розвивається, про що свідчать результати цього дослідження. Зокрема, 2020 рік став рекордним для ринку цінних паперів за багатьма показниками. Незважаючи на глобальну пандемію COVID-19, ринкова капіталізація перевищила позначку 100 трлн. доларів. У США обсяги торгів зростають шаленими темпами, збільшується кількість зареєстрованих на біржі компаній, з'являється надзвичайна кількість нових гравців у різних секторах та встановлюються нові рекорди за сумою залучених коштів у ході IPO.

Загалом у 2020 році COVID-19 не зміг порушити роботу підприємців у всьому світі, а натомість створив додаткові можливості для накопичення багатства та потенційно змінив напрямок збору коштів на користь технологічних та фармацевтичних компаній.

Нарешті, зробимо висновки щодо проблем фондового ринку України та розглянемо перспективи його розвитку у майбутньому. Ще раз коротко перерахуємо основні проблеми українського фондового ринку та способи їх вирішення з боку нормативно-правової бази. Насамперед відзначається пріоритет первинного ринку корпоративних цінних паперів, зумовлений масовою приватизацією державної власності. Фактично цей ринок цінних паперів, а не перебувають у обігу, підтримується за рахунок небажання інвесторів продавати цінні папери, придбані при їх випуску. Такий ринок

характеризується низьким рівнем обігу цінних паперів, переважно обслуговує процеси перерозподілу власності, на відміну ринків розвинутих країн, які, передусім, забезпечують залучення інвестицій у розвиток підприємств. Ситуацію необхідно змінювати шляхом надання великим акціонерам у законодавчому порядку гарантованого контролю за підприємствами, після чого очікується виходу відкритий, передусім, вторинний ринок цінних паперів.

На відміну від розвинених фондових ринків зарубіжних країн, цінні папери, насамперед акції переважної більшості підприємств, що приватизуються, котируються на фондових біржах України, як правило, не мають своєї ринкової передісторії. Навіть на вторинному біржовому ринку ці акції, за небагатьма винятками, не перебувають у постійному обігу, як це має місце у світовій практиці. Це пояснюється дуже малим поки що терміном існування українського ринку цінних паперів за світовими мірками. Надалі з набуттям досвіду роботи та своїх фондових традицій очікується зміна ситуації.

Внутрішня підтримка фондового ринку в Україні на низькому рівні: інституційні інвестори (страхові компанії, пенсійні фонди, інститути загального інвестування) суттєво відстають від західних за обсягом коштів, що інвертуються у фондовий ринок України.

Ще однією проблемою українського фондового ринку є низький відсоток акцій на ринку. У зв'язку з цим можна сказати, що фондовий ринок не розвинений і на ньому складно реалізувати довгострокові інвестиційні стратегії, а це впливає на розвиток національної економіки та розвиток країни.

У процесі подальшого розвитку українського фондового ринку в умовах воєнного стану наразі необхідно врахувати сучасні світові тенденції, а саме досвід країн, які пройшли руйнівні військові конфлікти і досягли успіху, показує, що державі необхідно швидше адаптуватися, гнучко та з максимальною ефективністю реагувати на виклики, активно розвивати

інклюзивне підприємництво, а не олігархічні структури. Вже понад 30 років вітчизняне бізнес-середовище чекає на доступне фінансування, зручні державні послуги та захист прав власності на свої активи. Щоб вижити у сьогоднішніх складних геополітичних та гео економічних умовах, Україні необхідно перебудувати свою економіку на основі стійкості та самодостатності, вона має бути конкурентоспроможною з відповідними соціальними ліфтами та прозорим державним апаратом. Відновити його може, на мою думку, лише відповідальна політична еліта з ефективними державними інституціями та довгостроковою стратегією соціально-економічного розвитку.

Таким чином, незважаючи на позитивну динаміку торгівлі на фондовому ринку існує безліч проблем. Насамперед потрібно стабілізувати економіку України та збільшити реальні доходи населення. Уряду України слід спрямувати зусилля на створення системи, яка інформуватиме населення про ситуацію на фондовій біржі. Забезпечити ефективний нагляд за ринком за допомогою Комісії з цінних паперів та організації професійних учасників ринку, що саморегулюється. Якщо вживати цих заходів, то найближчим часом очікується поліпшення становища фондового ринку України.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 16.11.2017, № 2210-VIII.
2. Ананьєв М. Ю. Етапи еволюції фондових ринків / М. Ю. Ананьєв // Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2019. – № 9-10. – С. 43-49.
3. Ананьєв М. Ю. Організаційно-регулятивні фактори розвитку фондових ринків / М. Ю. Ананьєв // Інвестиції: практика і досвід. – 2021. – № 24. – С. 65-71.
4. Арутюнян С. С. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / С. С. Арутюнян, М. І. Іоргачова та ін.; за заг. ред. С. С. Арутюнян, М. І. Іоргачова. – м. Харків: «Діса плюс», 2020. – 312 с.
5. Балабаниць А. В. Корпоративне управління: навч. посіб. / А. В. Балабаниць, М. О. Горбашевська, Л. А. Кислова, В. М. Мацука // (для студентів спеціальностей 073 «Менеджмент», 242 «Туризм» (усіх форм навчання). – м. Маріуполь: МДУ, 2019. – 234 с.
6. Банківська система: навч. посіб. / Н. С. Ситник, А. В. Стасишин, Н. З. Блащук-Девяткіна, Л. О. Петик; за заг. ред. Н. С. Ситник. – м. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 580 с.
7. Біржова справа: підруч. / за наук. ред. докт. екон. наук, проф. О. М. Сохацької. – м. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 655 с.
8. Бобровник В. М. Сучасний стан торгівлі цінними паперами на світовому фондовому ринку / В. М. Бобровник, Я. В. Белінська // Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку», м. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Вип. 62. – С. 10-14.
9. Бойченко Е. Г. Організація біржової діяльності в країнах Європейського Союзу та Великої Британії: порівняльно-правовий підхід /

Е. Г. Бойченко // Теорія і практика правознавства. – 2020. – Вип. 1 (17). – С. 1-13.

10. Галушка Н. Вексель в обліково-аналітичній практиці / Н. Галушка // Галицький економічний вісник. – 2013. – №2 (41). – С.110-118..

11. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О. О. Борзенко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2022. – 264 с.

12. Грудзевич У. Я. Регіональні особливості формування і розвитку інфраструктури фінансового ринку України / У. Я. Грудзевич. – м. Львів: ЛБІ НБУ. – 2014. – С. 96.

13. Державне регулювання ринку цінних паперів (запитання та відповіді): навч. посіб., видання 2-ге: перероб. І доп. / С. О. Бірюк, М. О. Бурмака, М. І. Зверяков. – м. Одеса: 2018. – 480 с.

14. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І. Я. Чугунов, А. В. Павелко, Т. В. Канева, та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К.: Київ. Нац. Торг.-екон. Ун-т, 2021. – 376 с.

15. Долінський Л. Б. Оцінювання та управління кредитним ризиком боргових зобов'язань: монографія / Л. Б. Долінський. – К.: 2017. – 551 с.

16. Задоя О. А. Ретроспективний аналіз становлення фондового ринку України: проблеми та перспективні шляхи розвитку / О. А. Задоя, А. В. Терещук // Нобелівський вісник. – 2019. – № 1. – С. 23-31.

17. Замковий О. І. Фінансовий ринок. Методичні рекомендації до практичних занять для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань «Управління та адміністрування» напряму підготовки 072 Фінанси, банківська справа та страхування» / О. І. Замковий М-во освіти і науки України, Нац. Гірн. Ун-т. – м. Дніпро: НГУ, 2020. – 51 с.

18. Заславська О. І. Проблеми та перспективи розвитку фондових бірж в Україні / О. І. Заславська // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2020. – Вип. 2. – С. 310-315.

19. Зловживання на ринку капіталів: економіко-правові аспекти / За ред. О. Г. Кошового, д. ю. н., проф. В. М. Тertiшника, д. е. н., проф. Н. М. Шелудько. – м. Дніпро: ЛІРА, 2019. – 532 с.
20. Іванюта П.В. Характеристика фінансових інструментів фондового ринку на сучасному етапі здійснення біржових операцій В. Л. Горбаневич, А. Г. Драбовський, П. В. Іванюта // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2018. – № 2 (82). – С. 128-134.
21. Конкурентоспроможність національної економіки: матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. Г. М. Филюк: К.: 2022. – 231 с.
22. Конспект лекцій з дисципліни «Цінні папери та біржова діяльність» для студентів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» денної і заочної форм навчання / О. О. Ляхович. – м. Рівне: НУВГП, – 2017. – 56 с.
23. Куцик П. О. Структура ринку цінних паперів у сучасних економіках / П. О. Куцик, І. В. Гончарук // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2021. – Вип. 12. – С. 118-122.
24. Луцишин О. О. Фінансовий ринок: опорний конспект лекцій / О. О. Луцишин. – м. Тернопіль: 2018. – 173 с.
25. Марченко А. А. Географія найбільших фондових бірж Європи / А. А. Марченко, А. О. Корнус // Крок у науку: дослідження у галузі природничо-математичних дисциплін та методик їх навчання: матеріали Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю студентів, аспірантів і молодих учених, (1 грудня 2022 р.). – м. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2022. – С. 55-56.
26. Мацьків Р. Т. Діяльність фондових бірж в Україні на сучасному етапі / Р. Т. Мацьків, Н. Ф. Фультинська // Інфраструктура ринку. – 2019. – № 31. – С. 663-669.

27. Міжнародні фінанси: навч. посіб. / І. І. Д'яконова, М. І. Макаренко, Ф. О. Журавка та ін.; за ред. Д-ра екон. Наук, проф. М. І. Макаренка та д-ра екон. Наук, доц. І. І. Д'яконової. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 548 с.
28. Мендрул О. Г. Ринок цінних паперів: навч. посіб. / О. Г. Мендрул, І. А. Шевчук. – К.: КНЕУ, 1998. – 152 с.
29. Методичні рекомендації до самостійної дисципліни «Фондовий ринок» для бакалаврів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / Нац. Техн. Ун-т. «Дніпровська політехніка», каф. Екон. Аналізу і фін. – м. Дніпро: НТУ «ДП», 2019. – 101 с.
30. Михальчишина Л. Г. Роль та основні функції ринку цінних паперів / Л. Г. Михальчишина // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2020. – № 1. – С. 201-206.
31. Назарчук М. О. Фондовий ринок України на початку ХХІ століття: стан та тенденції розвитку / М. А. Назарчук // Ринок цінних паперів. – 2018. – № 9. – С. 34-38.
32. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К.: 2022. – 552 с.
33. Нові виклики та актуальні проблеми розвитку світового господарства: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Харків, 1-28 лют. 2021 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – м. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 201 с.
34. Обравит В. І. Економічна природа, функціональна сутність фондового ринку та його місце в структурі фінансового ринку / В. І. Обравит // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 23. Ч. 3. – С. 97-100.

35. Орехова Г. О. Дослідження діяльності світових фондових бірж / Г. О. Орехова // Проблеми і перспективи розвитку співпраці між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ: збірник наукових праць – 2017. – Т. 2. – С. 552-558.
36. Основи біржової діяльності: навч. посіб. / М. О. Солодкий, Н. П. Резнік, В. О. Яворська: [за М. О. Солодкого]. – К.: ЦП Компринт, 2017. – 450 с.
37. Пересада А. А. Портфельне інвестування: навч. посіб. / А. А. Пересада, О. Г. Шевченко, Ю. М. Коваленко, С. В. Урванцева. – К.: КНЕУ, 2014. – 408 с.
38. Пирог О. В. Розвиток світового ринку цінних паперів та перспективи виходу на нього України / О. В. Пирог // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – м. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2018. – Випуск 10. – Ч. 3. – С. 354-362.
39. Пластун О. Л. Проблеми біржової діяльності в Україні та варіанти їх вирішення / О. Л. Пластун // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 134-139.
40. Рубцов Б. Б. Світові фінансові ринки: масштаби, структура, регулювання / Б. Б. Рубцов // Вік глобалізації, 2017. – № 2. – 87 с.
41. Руденко Ю. М. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. / Ю. М. Руденко, В. В. Токар. – К.: КНЕУ, 2020. – 348 с.
42. Словник термінів навчальної дисципліни «Фінансовий ринок» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування / укладач: Ткаченко І. П. – м. Кам'янське, ДДТУ, 2018 р. – 63 с.
43. Степанова А. Є. Оцінка розвитку світового фондового ринку у системі економіки / А. Є. Степанова // Проблеми та перспективи розвитку співробітництва між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ, 2018. – С. 675-684.

44. Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики [Електронне видання]: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. – К.: м. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 184 с.
45. Фінансова глобалізація і євроінтеграція / за ред. О. Г. Білоруса, Т. І. Єфименко; ДННУ «Акад. фін. Управління». – К., 2015. – 496 с.
46. Фінансові послуги на ринку цінних паперів України: теорія та практика: монографія / З. А. Мацук. – К.: КНЕУ, 2022. – 367 с.
47. Яворська О. С. Правове регулювання обігу цінних паперів: навч. посіб. / О. С. Яворська. – м. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 336 с.
48. Brandimarte P. An Introduction to Financial Markets: A Quantitative Approach. – October, 2017, p. 84.
49. <https://www.ukrstat.gov.ua> – офіційна інтернет-сторінка Державної служби статистики України.
50. <http://www.nssmc.gov.ua/fund/info> – офіційна інтернет-сторінка Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.
51. <http://www.world-exchanges.org/> – офіційна інтернет-сторінка Світової федерації фондових бірж «World Federation of Exchanges».
52. Герасименко О. М. Економічна безпека торговців цінними паперами на фондовому ринку України / О. М. Герасименко [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://library.krok.edu.ua/grushko_0001_part-15.pdf/.
53. Інтернет-сторінка «Біржові індекси та їх аналіз» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econ2016.krasalex.com/wp-content/uploads/2020/04/26.03-02.04лекція-Біржові-індекси-та-їх-аналіз.pdf>.
54. Інтернет-сторінка «Рейтинг бірж за капіталізацією» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ffin.ua/blog/articles/investopediia/post/reitynh-birzh-za-kapitalizatsiiei>.
55. Інтернет-сторінка «Українська економіка в умовах війни: потенціал, можливості і перспективи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/umovakh-vijni-potentsial-mozhливosti-i-perspektivi.html>.

56. Інтернет-сторінка «Фондові індекси: види та методи їхнього розрахунку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ffin.ua/blog/articles/investopediia/post/fondovi-indeksy-vydy-ta-metody-yikhnoho-rozrakhunku>.

57. Малишенко К. А. Сучасний стан ринку цінних паперів: проблеми та перспективи / К. А. Малишенко // Ефективна економіка. – 2014. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3175>.

58. Пахомова І. Г. Сучасний стан фондових бірж України / І. Г. Пахомова, Є. О. Ващенко // Ефективна економіка – 2017, № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5872>.

59. Правове регулювання ринку цінних паперів та інвестиційних фондів в Європейському Союзі та Україні / Ю. В. Безручко, О. М. Вінник, М. О. Глотов, О. В. Кологойда // м. Одеса: 2019. – 212 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/13.pdf>.

60. Чернова О. В. Стан та динаміка розвитку світового ринку цінних паперів / О. В. Чернова, А. Г. Королевська. // Ефективна економіка. – 2014. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_3_15.

61. Шаманська О. І. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні / О. І. Шаманська. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5431>.

62. Desjardins J. The 20 largest stock exchanges in the world. Visual capitalist. 2022. [Electronic resource]. – Access: <https://www.visualcapitalist.com/all-of-the-worlds-money-and-markets-in-one-visualization-2022/>

63. Market Highlights. World Federation of Exchanges (2023). [Electronic resource]. – Access: <https://statistics.world-exchanges.org/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

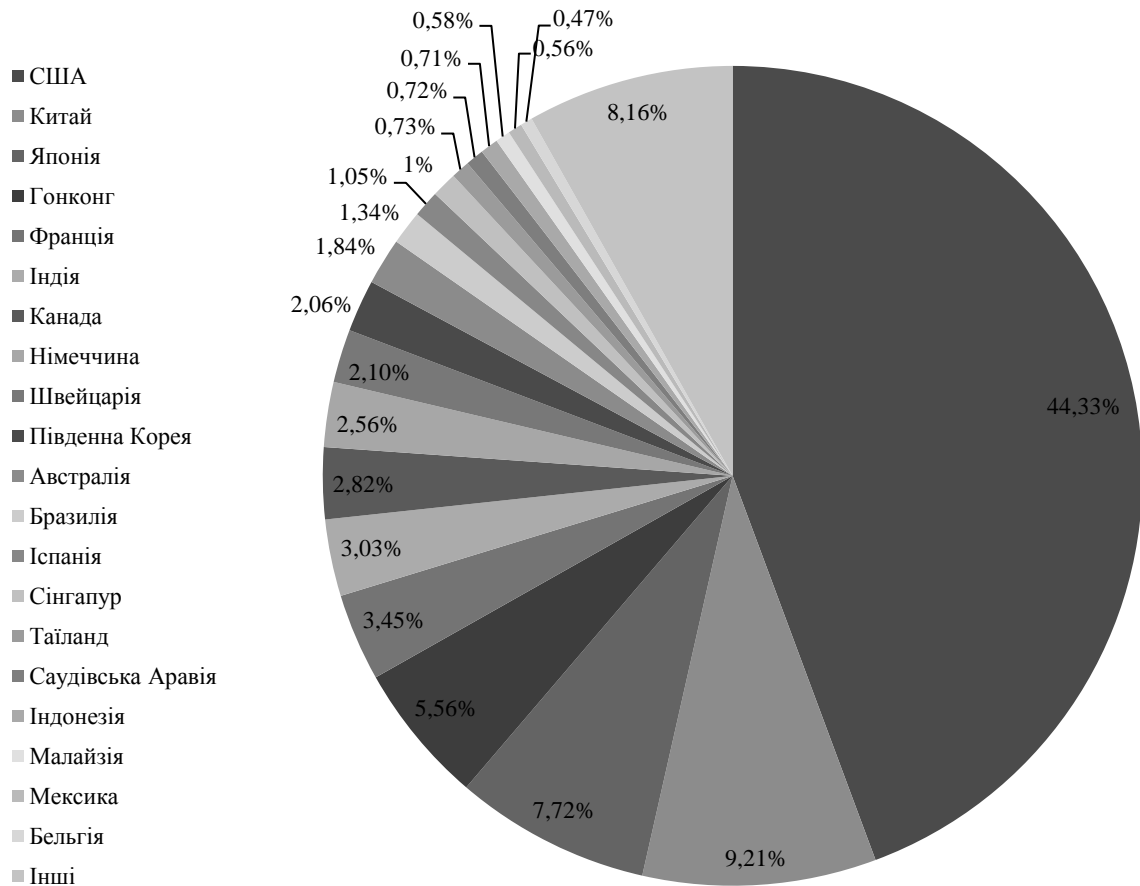

Рис. А. 1. Частка капіталізації фондових ринків світу на 2022 рік.

Примітка. Побудовано автором за даними Офіційної інтернет-сторінки Світової федерації фондових бірж «World Federation of Exchanges» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.world-exchanges.org/>.

Додаток Б

Таблиця Б.1

Топ-10 фондових бірж світу з найбільшою капіталізацією станом на
2022 рік

Ринок	Місце в рейтингу	Біржа	Обсяг капіталізації, млрд. дол. США		Роки існування	Кількість компаній, які розміщують свої цінні папери
			2018	2022		
Американський	1	New York Stock Exchange	19573	26232	228	2450
	2	NASDAQ	7779	19060	49	3094
	9	Toronto Stock Exchange	2134	2608	154	1586
Азіатсько-Тихоокеанський	4	Tokyo Stock Exchange	5145	6718	138	2316
	3	Shanghai Stock Exchange	4367	6975	30	1079
	5	Hong Kong Stock Exchange	3168	6130	129	1893
	7	Shengshen Stock Exchange	3423	5238	33	1479
Європа, Африка, Близький Схід	8	London Stock Exchange	3935	4045	219	3115
	6	Euronext	4393	5444	20	1359
	10	Frankfurt Stock Exchange	2262	2284	435	3840

Примітка. Складено автором за даними Desjardins J. The 20 largest stock exchanges in the world. Visual capitalist. 2022. URL: <https://www.visualcapitalist.com/all-of-the-worlds-money-and-markets-in-one-visualization-2022/>